

ADMINISTRACINĖS TEISĖS KODIFIKAVIMO IDĖJAI LIETUVOJE – ŠIMTAS METŲ: PIRMIEJI ADMINISTRACINIO TEISMO ĮSTATYMO IR ADMINISTRACINIŲ PROCEDŪRŲ KODIFIKACIJOS PROJEKTAI

Ieva Deviatnikovaitė

Mykolas Romeris universiteto Teisės mokyklos

Viešosios teisės institutas

Elektroninis paštas: ieva@mruni.eu

Pateikta 2025 m. lapkričio 10 d., parengta spaudai 2025 m. gruodžio 2 d.

DOI: 10.13165/JUR-25-32-2-03

Santrauka. 2021 m. išėjo knyga „Administracinio teismo istorija Lietuvoje 1918–1940 m.“. Joje užsiminta, kad 1925 arba 1926 m. Teisingumo ministerijoje buvo parengtas Administratyvinėms byloms teismo įstatymo projektas (žr. priedą Nr. 1)¹. Vis dėlto monografijos rašymo metu, išnarsčius Lietuvos centrinio valstybės archyvo rūsius ir saugyklas, projektas nebuvo rastas. Nepaisant to, tuomet buvo rastas kito svarbaus dokumento projektas – Administracijos veikimo (elgimosi) kodifikacija (žr. priedą Nr. 2), kuri buvo rengiama tuo pačiu laiku kaip ir Administratyvinėms byloms teismo įstatymo projektas, t. y. 1925 m.

Straipsnio autorei rašant kitą knygą „Lietuvos teisininkas Mykolas Römeris“, publikuotą 2025 m., teko ieškoti informacijos ne tik apie M. Römerį, bet ir apie jo bičiulius, kolegas. Ir štai ieškant informacijos apie teisės istoriką Vyriausiojo Tribunolo teisėją A. Janulaitį jo dokumentų fonde, saugomame Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje, rastas Administratyvinėms byloms teismo įstatymo projektas.

Taigi, šiame straipsnyje pirmą kartą pristatomi pirmieji Lietuvos administracinės teisės kodifikacijos bandymai. Ne tik pristatomi, bet straipsnio prieduose ir pirmą kartą publikuojami. Tad leidinys „Jurisprudencija“ tarnauja kaip platforma supažindinti Lietuvos visuomenę ne tik su pirmaisiais lietuvių bandymais kodifikuoti administracinę teisę, bet ir su pastangomis įdiegti realų valdžių padalijimą, suvokti teisėtumo reikšmę, siekiant sutvirtinti Lietuvos valstybingumo pagrindus. Kita vertus, straipsnio tikslas – ne tik supažindinti, bet ir pateikti tam tikras išvadas, išplaukiančias iš šių dviejų dokumentų, nors tik iš dalies, bet pakeitusias ankstesnių tyrimų išvadas.

1 Ieva Deviatnikovaitė, *Administracinio teismo istorija Lietuvoje 1918–1940 m.* (Vilnius, Kraków: Mykolas Romeris universitetas, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, 2021), 184, 310.

Reikšminiai žodžiai: *administracinė teisė, administracinis teismas, viešoji administracija, kodifikacija.*

Įvadas

Pirmą kartą apie administracinio teismo steigimo, statuso ir kompetencijos teisinę reguliavimą prabilta rengiant Lietuvos Valstybės Konstituciją, t. y. 1920 m. Lietuvos Konstitucijos projekto rengiamojoje komisijoje. Tada jis vadintas Valdininkų teismu. Lietuvos Valstybės Konstitucija įsigaliojo 1922 m., pagal jos 68 straipsnį administracijos įsakymų teisėtumą turėjo spręsti teismas. Tačiau įstatymo, kuriame būtų reglamentuojamas viešosios administracijos veiklos teisėtumas, vis nebuvo. 1926 m. pasirodė pirmasis administracinio teismo įstatymo projektas.

Iš daugiau nei dešimties parengtų administracinio teismo įstatymo projektų iki mūsų dienų išlikę vos keli, tarp jų ir 1926 m. rengtas Administratyvinėms byloms teismo įstatymo projektas (žr. priedą Nr. 1). Kiti išlikę projektai pateikti monografijoje „Administracinio teismo istorija Lietuvoje 1918–1940 m.“.

Straipsnyje analizuojama, kodėl pirmasis Lietuvoje administracinio teismo įstatymo projektas buvo parengtas taip vėlai, palyginti su Latvija, Lenkija ir Estija, koks buvo jo turinys, kodėl jis neįsigaliojo. Apžvelgsime visą įvykių seką, susijusią su Administratyvinėms byloms teismo įstatymo projekto rengimu. Straipsnyje taip pat apžvelgiamas dar vienas archyvuose rastas įstatymo projektas – Administracijos veikimo kodifikacija (žr. priedą Nr. 2). Šio straipsnio tikslas – pažymėti administracinės teisės kodifikavimo idėjos šimtmetį Lietuvoje, atkuriant įvykius, kurie nulėmė iki šių įstatymų projektų parengimo ir jų neįsigaliojimo priežasčių.

Tyrimo mokslinė bazė sudaryta iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo (toliau – LCVA) ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (toliau – LMAVB RS) saugomų fondų, amžininkų mokslinių ir publicistinių straipsnių.

Atliekant tyrimą taikyti istorinis, lyginamasis, analitinis, deskriptyvnis ir dokumentų analizės metodai.

1. Idėjos apie administracinį teismą pradžia

Idėja apie administracinį teismą Lietuvoje nebuvo atsitiktinė. Administracinė praktika ir Lietuvos gyventojų patirtis, susijusi su viešąja administracija, buvo nevienareikšmė: būta nemažai administracijos savivaliavimo atvejų, piktnaudžiavimo įgaliojimais. Retas kas žinojo ir suvokė valdžių padalijimo principą, teisėtumo sampratą, nesuprato ar nenorėjo suprasti ir viešosios administracijos socialinės misijos tenkinti viešąjį interesą, tarnauti visuomenės poreikiams. Ką bekalbėti – dauguma pareigūnų neturėjo aukštojo išsilavinimo,

gal net ir nebuvo išjęę keturių gimnazijos klasių. Apie tai rašyta ir spaudoje². Rašė apie tai ir būsimasis Lietuvos valstybės vadovas K. Grinius³.

Lietuvos universitetas, kuriame pradėta dėstyti lietuvių kalba, įsteigtas 1922-aisiais, praėjus ketveriems metams nuo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės paskelbimo. O valstybės pagrindus reikėjo kurti nelaukiant, kol užaugs išsilavinusi ir žinanti valstybingumo teisinius pagrindus karta. Reikia nepamiršti, kad Lietuva iš imperinės Rusijos paveldėjo valdininkų administracinių garantijų institutą. Jis reiškė, kad valdininko veiksmų nebuvo galima skųsti, kol nėra suteiktas vyresnybės leidimas traukti valdininką atsakomybėn. Tiesa, ši garantija buvo panaikinta 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijos⁴ 18 straipsniu, kuriame buvo reglamentuojama valstybės tarnautojų atsakomybė be vyresnybės leidimo ar sutikimo⁵. Visgi pats principas buvo gerokai giliau įsismelkęs į viešosios administracijos tradiciją.

Taigi, neteisėtumo atvejų buvo nemažai. Apie juos nuolatos pranešdavo Seimo komisijos – Lietuvos Valstybės Tarybos skundų ir neteisėtiems valdžios darbams ištirti komisija, Steigiamojo Seimo skundų ir tardymo komisija, Seimo skundų ir peticijų komisija, Seimo peticijų komisija⁶. Šias komisijas M. Rōmeris vėliau pavadino administracinio teismo paliatyvais, surugatais, užuomazgomis, erzacadministraciniais teismais⁷. Žmonės komisijas užtvindydavo skundais dėl pareigūnų elgesio. Taip jos ir sužinodavo apie neteisėtumo ir netinkamo administravimo atvejus. Antai 1918 m. buvo pateikti 1253 skundai⁸, 1921 m. per kelis mėnesius – 324 skundai⁹ ir t. t. Dažniausiai skųstasi dėl milicijos, kariuomenės, žvalgybos pareigūnų, komendantų, apskričių viršininkų, Žemės ūkio ir valstybės turtų ministerijos, Finansų, prekybos ir pramonės ministerijos valdininkų elgesio.

Skundai patekdavo į Seimo komisijas todėl, kad viešosios administracijos sprendimai negalėjo būti skundžiami teismams. Teismai šiuos skundus tiesiog atmesdavo, nustatę, kad tokie skundai jiems neteismingi¹⁰. Maža to, net jei ir pasitaikydavo atvejų, kai administracinio akto teisėtumas būdavo nagrinėjamas, teismo išaiškinimas dėl administracijos akto neteisėtumo viešajai administracijai nebuvo privalomas¹¹.

Akivaizdu, kad reikėjo teisminės institucijos, galinčios vertinti viešosios administracijos elgesio teisėtumą. Pirmosios užuominos apie administracinį teismą aptinkamos 1920 m. Tuomet jis buvo vadinamas Valdininkų teismu. Administracinio teismo idėja kilo Ministrų kabineto sudarytai Lietuvos konstitucijos projekto rengiamajai komisijai,

2 Vytautas Balsys, „Tobulinkim administracijos aparatą“, *Tėvų žemė*, 1935 m. sausio 5 d., Nr. I (III), 3; Comes, „Mūsų valdininkų klausimu“, *Lietuvos aidas*, 1928 m. gegužės 8 d., Nr. 76 (293), 2–3.

3 K. Grinius, „Be reikalo interesantų dauginimas“, 1923 m., LMAVB RS, F54-153, I. 1–3.

4 Lietuvos Valstybės Konstitucija, *Vyriausybės žinios*, 1922, Nr. 100-799.

5 Plačiau žr.: Deviatnikovaitė, *supra note*, 1: 138–142.

6 Plačiau žr.: *ibid.*, 23–46.

7 Mykolas Rōmeris, *Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos. I tomas* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1937), 124.

8 Deviatnikovaitė, *supra note*, 1: 27.

9 *Ibid.*, 33.

10 Plačiau žr.: *ibid.*, 87–92.

11 *Ibid.*, 92.

turėjusiai parengti projektą Steigiamajam Seimui. Komisijos nariai buvo teisingumo ministras L. Noreika, Vyriausiojo Tribunolo pirmininkas A. Kriščiukaitis, teisėjas A. Janulaitis, Lietuvos žydų tautos tarybos pirmininkas S. Rozenbaumas, advokatai A. Tumėnas, P. Leonas ir kiti. Kaip matyti, tarp komisijos narių nebuvo M. Römerio. Tai suprantama, nes jis buvo ką tik sugrįžęs į Lietuvą ir ėjo Kauno apygardos teismo teisėjo pareigas. Kita vertus, teisininkas šiek tiek vėliau prisijungė prie šios komisijos, bet nepatarinėjo administracinės justicijos klausimais¹². Tai irgi suprantama, nes ta tema jis dar nebuvo parengęs jokios studijos. Pirmą kartą teisininkas užsiminė apie administracinį teismą dienoraštyje 1923 m.¹³ ir jau tada pažymėjo šios institucijos svarbą ir poreikį.

Taigi, Komisijos nariai rengė Lietuvos Konstituciją. Deja, liko nežinoma, kas konkrečiai iš narių inicijavo ar atliko užsienio valstybių teismų sistemos analizę. Joje buvo apžvelgiama kitų valstybių patirtis tikrinant administracinių aktų teisėtumą. Tuo metu minties steigti administracinį teismą atsisakyta, nes administracinių aktų teisėtumo tikrinimo atvejai tyrimą atlikusiam asmeniui liko neaiškūs. Vis dėlto tai buvo pirmas Lietuvoje dokumentas, kuriame oficialiai rašyta ir svarstyta dėl administracinio teismo reikšmės¹⁴.

Nepaisant išvados dėl administracinio teismo nereikalingumo Lietuvos konstitucijos projekto rengiamosios komisijos parengtoje analizėje Steigiamajam Seimui, netrukus pasirodė Konstitucijos projektai, kuriuose siūlomos administracinės justicijos užuomazgos Lietuvoje. Antai ir Teisininkų draugija publikavo Konstitucijos dalies, susijusios su teismais, projektą¹⁵. Galiausiai 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijos 68 straipsnyje buvo įtvirtinta administracinių aktų teisėtumo kontrolė¹⁶. Šios nuostatos priėmimą M. Römeris pavadino administracinio teismo konstitucionalizavimu¹⁷.

1923 m. gegužės viduryje įvyko II Seimo rinkimai. Daugiausiai mandatų surinko Valsiečių liaudininkų sąjunga, Krikščionių demokratų frakcija, Ūkininkų sąjunga¹⁸. Visiškai netrukus išrinktas į Seimo narius M. Sleževičius parodė M. Römeriui laišką, gautą iš Valsiečių liaudininkų sąjungos parlamentinės frakcijos. Jame Krikščionių demokratų partija siūlė sudaryti vyriausybę. Laiške buvo daugybė punktų, tačiau teisininkas pastebėjo, kad apie tokį neatidėliotiną dalyką kaip administracinis teismas jame nėra nė žodžio¹⁹. Vis dėlto po kelių mėnesių naujasis teisingumo ministras A. Tumėnas paprašė M. Römerio surinkti informaciją apie administracinių teismų institucinę struktūrą ir kompetenciją užsienio valstybėse²⁰. Ar tuomet tai buvo padaryta, ar ne, lieka nežinoma. Apie tai M. Römeris dienoraštyje neužsiminė. Faktas tas, kad užduotis neliko pamiršta, nes vėliau teisininkas

12 Žr. plačiau: Ieva Deviatnikovaitė, *Lietuvos teisininkas Mykolas Römeris* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2025), 178–180.

13 Deviatnikovaitė, *supra note*, 1: 295.

14 Lietuvos konstitucijos projekto ruošimas, LCVA, f. 1557, a. 1, b. 168, l. 149–156.

15 „Teisininkų draugijos Konstitucijos projektas, kiek jis liečia Teismą“, *Teisė* 1 (1922): 51.

16 Plačiau apie tai žr.: Deviatnikovaitė, *supra note*, 1: 128–138.

17 Römeris, *supra note*, 7: 377.

18 „II Seimas išrinktas“, *Lietuva*, 1923 m. gegužės 29 d., Nr. 117 (1234): 1.

19 Mykolas Römeris, *Dienoraštis 1923 m. balandžio 11-oji–1924 m. kovo 21-oji* (1923 m. gegužės 31 d.) (Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2019), 75.

20 Michał Römer, *Dziennik 1923–1924* (1923 m. liepos 20 d.), LMAVB RS, f. 138-2256, l. 91.

parašė monografiją apie administracinio teismo statusą, kompetenciją, proceso analizę²¹. Galbūt šis A. Tumėno prašymas buvo vienas iš daugelio postūmių atsirasti tai monografijai.

2. Teisingumo ministro taryba

1924 m. M. Römeris dienoraštyje pažymėjo, kad teisingumo ministras A. Tumėnas užsibrėžė atlikti teismų reformą. Tačiau administracinio teismo steigimas tebuvo miglotų idėjų stadijoje²². Vis dėlto 1924 m. kovą buvo įsteigta Teisingumo ministro taryba²³. Viena iš tarybos statuto²⁴ 6 straipsnyje numatytų funkcijų buvo kodifikacijos darbų atlikimas. Galbūt taryba ir pabandė atlikti pirmąjį administracinės teisės kodifikavimo darbą. Straipsnio autorė savo monografijoje 2021 m. galimai neteisingai reziümavo, kad Teisingumo ministerijos padalinių, įskaitant Teisingumo ministro tarybą, „veikla nebuvo išskirtinė“²⁵. Vėliau, negu buvo parašyta knyga, surasti du dokumentai gali lemti priešingą išvadą.

Pagal Teisingumo ministro tarybos statuto 2 straipsnį tarybą turėjo sudaryti Vyriausiojo Tribunolo pirmininkas, valstybės gynėjas, Prisieksusių advokatų tarybos pirmininkas, Teisingumo ministerijos generalinis sekretorius ir teisingumo ministro skiriami apygardos teismo pirmininkas, taikos teisėjas. Tad tarybos nariais turėjo būti A. Kriščiukaitis, K. Žalcauskas, V. Stašinskas, galimai Kauno apygardos teismo pirmininkas S. Petrauskas ir kt. Archyvuose rastas dokumentas – 1924 m. Teisingumo ministro tarybos nario Balcevičiaus pranešimas apie Latvijos, Estijos teisingumo ministerijų struktūrą, teismų, vidaus reikalų ir policijos sistemas²⁶ – byloja apie tai, kad taryboje domėtasi Latvijos ir Estijos pavyzdžiais, nors pranešime apie administracinius teismus apie tai tik užsiminta. Vėliau straipsnyje bus nurodyta, kodėl Latvijos ir Estijos pavyzdžiai yra svarbūs šiam tyrimui.

Galiausiai pasirodė ir oficialių dokumentų, ir viešų paskaitų, ir raštų apie administracinį teismą. Antai Teisininkų draugijoje skaitytas pranešimas apie administracinės justicijos klausimus²⁷, kai kurios politinės partijos į savo programas įtraukė administracinės justicijos vystymo klausimą²⁸. Ministras pirmininkas L. Bistras Seime 1925 m. rugsėjį, skaitydamas Ministerių kabineto deklaraciją, taip pat užsiminė apie planus steigti administracinį teismą:

<...> Vyriausybė stengsis <...> trumpiausiu laiku įgyvendinti konstitucijos <...> §§ <...> 68, kurie liečia aukščiausiojo Lietuvos teismo įsteigimą ir administracijos įsakymų teisėtumo sprendimo tvarkos nustatymą.²⁹

21 Mykolas Römeris, *Administracinis teismas* (Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1928).q

22 Römeris, *supra note*, 19: 13.

23 Ministerių kabineto 1924 m. sausio 7 d. posėdis, LCVA, f. 923, ap. 1, b. 387, l. 4.

24 „Teisingumo ministro tarybos statutas“, *Vyriausybės žinios*, 1924, Nr. 156-1098.

25 Deviatnikovaitė, *supra note*, 1: 69–70.

26 1924 m. Teisingumo ministro tarybos nario pranešimas apie Latvijos, Estijos teisingumo ministerijų struktūrą, teismų, vidaus reikalų ir policijos sistemas, LCVA, f. 923, ap. 1, b. 408, l. 163–169.

27 L. Š., J. G., „Žvilgsnis praeitin“, *Teisininkų žinios* 27/28 (1965): 8–11; L. Š., „Lietuvos teisininkų draugija“, *Teisininkų žinios* 27/28 (1965): 20–21.

28 Lietuvių tautininkų sąjungos įstatai ir programa (Kaunas, 1925), 14.

29 Seimo stenogramos, Seimo 1925 m. rugsėjo 29 d. 196-asis posėdis, p. 3.

1926 m. birželį jau kitas ministras pirmininkas M. Sleževičius Seime perskaitė Ministrų kabineto deklaraciją, kurioje buvo nurodyta, kad vyriausybė neilgai trukus bus pasirengusi steigti administracinį teismą, turėsiantį gyventojus apsaugoti nuo neteisėtų administracijos veiksmų³⁰.

3. Administracijos kursai

Ministrų taryba ieškojo būdų tobulinti viešąjį administravimą, valdymo meną. Vyriausybė rengė administracijos ir policijos kursus³¹. Laikraščiuose būdavo periodiškai informuojama apie administracijos kursus. Juos organizuodavo Ministrų kabinetas. Į šiuos kursus būdavo priimama apie 100 klausytojų, didžioji dauguma – valstybės tarnautojų. Kursai trukdavo 6 mėnesius, 600 valandų. Planuota dėstyti psichologiją, etiką, raštvedybą, spaudą, naujausią istoriją, fizikos pagrindus, chemiją, agronomiją, miškininkystę, šiuolaikinę visuotinę literatūrą. Su laiku kursų dalykai keisdavosi – vieni būdavo išbraukiami, kiti pridedami³². Valstybinę teisę dėstė teisingumo ministras A. Tumėnas, tarptautinę teisę – Teisių fakulteto dėstytojas S. Bieliackinas, baudžiamąjį procesą – Teisių fakulteto dėstytojas V. Stankevičius. Teologijos-filosofijos fakulteto dėstytojas J. Eretas dėstė spaudą ir istoriją, Žemės ūkio akademijos rektorius P. Matulionis – Lietuvos geografiją, matematikas J. Mašiotas – buhalteriją, pedagogas J. Ilgūnas – raštvedybą, leidinių redaktorius K. Kepalas – lietuvių kalbą³³.

Administracijos kursų programos sudėtinės dalis siūlydavo ministerijos pagal savo kompetencijos sritis. O pačią programą galutinai nustatydavo Ministrų kabinetas³⁴. Jis tvirtindavo ir administracijos kursų lektorius³⁵.

Administracijos kursų klausytojai galėjo būti baigę ne mažiau kaip keturias gimnazijos klases. Prioritetas buvo teikiamas ilgesnį laiką ištarnavusiems valstybės tarnyboje („valstybės administracijos įstaigose“) ar kariuomenėje. Klausytojus rekomenduodavo atitinkamos srities ministras. Būdavo mokamos stipendijos³⁶.

Policijai buvo skirtas žurnalas „Policija“, ėjęs nuo 1924 m. Jame buvo nemažai informacijos apie teismuose nagrinėjamas bylas, naujausią policinės veiklos praktiką, užsienio policijos patirtį.

Vis dėlto šių kursų ir žurnalų buvo maža, nes valdininkai vis tiek sprendavo ginčus šališkai, lyg teikdami interesantams malonę, o ne vykdydami savo pareigą. Beje, ir susiklosčiusi administracijos kursų tradicija nebuvo išsaugota. Juos planuota atgaivinti tik 1940 m.³⁷

30 Seimo stenogramos, Seimo 1926 m. birželio 22 d. 10-asis posėdis, p. 19; „Naujosios Vyriausybės deklaracija“, *Trimitas*, 1926 m. liepos 2 d., 25, 797.

31 „Administracijos kursai“, *Lietuva*, 1925 m. kovo 7 d., Nr. 53 (1849): 4.

32 Ministrų kabineto 1925 m. sausio 7 d. posėdis, LCVA, f. 923, ap. 1, b. 421, l. 5.

33 Ministrų kabineto 1925 m. spalio 21 d. posėdis, LCVA, f. 923, ap. 1, b. 421, l. 259.

34 Ministrų kabineto 1924 m. rugsėjo 10 d. posėdis, LCVA, f. 923, ap. 1, b. 387, l. 238.

35 Ministrų kabineto 1925 m. vasario 27 d. posėdis, LCVA, f. 923, ap. 1, b. 421, l. 51.

36 Ministrų kabineto 1925 m. sausio 12 d. posėdis, LCVA, f. 923, ap. 1, b. 421, l. 12.

37 Alvydas Raipa ir Vainius Smalskys, „Iš viešojo administravimo praeities Lietuvoje: 1940 m. Politikos ir socialinių mokslų instituto administravimo kursai“, *Lietuvos istorijos studijos* 9 (2001): 44–53; Alvydas Raipa ir Vai-

4. Spauda apie administracinio teismo įstatymo projektą

Atsirado pirmosios žinutės apie administracinį teismą spaudoje. Antai žurnale „Policija“ straipsnio autorius, kurio pavardė nebuvo paskelbta, ragino nedelsiant steigti administracinį teismą, kad būtų išvengta nepamatuotų viešosios administracijos sprendimų. Autorius straipsnį pradėjo nuo valdžių padalijimo abėcėlės, nagrinėdamas kiekvienos valdžios kompetenciją, ypač vyriausybės arba „administracinės valdžios“ veiklą. Jis pabrėžė, kad administracinė valdžia ne tik vykdo įstatymus, bet ir veikia „savistoviai“, gali spręsti dėl kelių infrastruktūros vystymo, sanitarijos, taikyti sankcijas. Autorius straipsnyje stengėsi įrodyti skaitytojams, kad administracinis valstybės veikimas tiesiogiai susijęs su gyventojų kasdienybe:

Galima pragyventi visą savo amžių neturėjus jokio reikalo teisme, bet, atvirkščiai, neįmanomas dalykas pragyventi gyvenimą neturėjus jokio reikalo su administracija, su policininku gatvėje, su policijos įstaigomis bendrai, su pašto įstaiga, su mokesnių inspekcijomis ir t. t. Administracija iš esmės labai aktinga valdžia, ji dažnai net privalo kištis žmonių gyveniman prieš jų norą <...>.³⁸

Šiais žodžiais straipsnio autorius siekė paaiškinti, kaip svarbu, kad administracija veikėtų teisėtai. Tiesa, šio konkretaus žodžio autorius nerašė, jis tuo metu nebuvo dažnai vartojamas. Straipsnyje vartotos sąvokos „administracijos tobulumas“, „žmonių pasitenkinimas valstybės sutvarkymu“ ir pan.

Tame straipsnyje, išspausdintame 1925 m. pabaigoje, dar nebuvo užsiminta apie administracinio teismo įstatymo projektą. Tai svarbu norint nustatyti mūsų rasto Administratyvinės bylos teismo įstatymo projekto (žr. priedą Nr. 1) parengimo datą. Vadinasi, 1925 m. tokio projekto dar nebuvo.

1926 m. spalį pasirodė kitas straipsnis³⁹. Jame taip pat rašyta apie administracijos veiksmų kontrolę. Šis straipsnis svarbus, nes jo autorius, kurio pavardė liko nežinoma, užfiksavo faktą, kad administracinio teismo įstatymas buvo parengtas įgyvendinant 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijos 68 straipsnį. Autorius paminėjo įstatymą kaip tik tokiu pavadinimu, kokį radome A. Janulaičio dokumentų fonde (žr. priedą Nr. 1). Autorius tvirtino, kad Teisingumo ministerija parengė Administratyvinės bylos teismo įstatymo projektą. Straipsnyje cituotos būtent to įstatymo, kurį radome, nuostatos. Tai patvirtina, kad radome 1926 m. Lietuvoje parengtą įstatymą, reglamentuojantį administracinio teismo statusą ir procesą (žr. priedą Nr. 1). Tačiau ar šis projektas tikrai pirmas?

Mėnesį prieš pasirodant straipsniui apie Administratyvinės bylos teismo įstatymo projektą, buvo išspausdintas dar vienas straipsnis, pavadintas „Įstatymas apie administracinį teismą“. Jame pažymėta, kad, nors visuose administracijos sluoksniuose buvo pritar-
ta administracinio teismo steigimui, vis dėlto „ši įstaiga, taip reikalinga teisėtumui krašte

nus Smalskys, „Tarpukario Lietuvos valdininkų įvaizdis ir jų veiklos efektyvumo problemos“, *Viešojo politika ir administravimas* 6 (2003): 73–80.

38 V.?, „Administracinių teismų belaukiant“, *Policija* 12, 16 (1925): 4–5.

39 X, „Administracijos veiksmų kontrolės klausimu“, *Policija* 10, 26 (1926): 6.

įgyvendinti, kuriasi sunkiai⁴⁰. Šis straipsnis svarbus mūsų gvildinama tema, nes atskleidžia kai kurią mums nežinomą informaciją apie įstatymo rengimo aplinkybes.

Straipsnyje tvirtinta, kad administracinio teismo įstatymas buvo parengtas ne Teisingumo ministerijos, o Seimo juridinės komisijos prezidiumo. Tokio prezidiumo šio straipsnio autorė nerado, bet rado Teisių ir redakcijos komisiją, sudarytą išrinkus II Seimą. Į ją įėjo V. P. Raulinaitis, V. Karoblis, S. Šilingas, K. Oleka, Z. P. Starkus, Z. Toliušis, R. Skipitis⁴¹, R. A. Jočys⁴², B. Jakubauskas, L. Purėnienė, E. Turauskas, A. Endziulaitis, O. Finkelšteinas, A. Sugintas, A. Valavičius⁴³. Pasak straipsnio autoriaus, šio prezidiumo parengtą įstatymą sukritikavo juristų komisija prie Teisingumo ministerijos. Galbūt autorius turėjo omenyje 1924 m. sudarytą Teisingumo ministro tarybą, nors ji galėjo keistis, nes keitėsi ir teisingumo ministrai, o galėjo būti ir visai panaikinta. Paašikėjo, kad ministerijos teisininkai tą įstatymą pripažino netinkamu, nevykusiu 1917 m. nuo vasario iki spalio veikusios Rusijos laikinosios vyriausybės, kuriai vadovavo ministras pirmininkas A. Kerenskis, parengto įstatymo vertimu. Tad buvo pasiūlyta patiems Teisingumo ministerijos juristams perdaryti projektą ir pateikti jį kuo greičiau.

Iš šio anoniminio straipsnio atrodo, kad buvo dar vienas projektas, parengtas Seimo komisijos, tačiau Seimo stenogramose apie tokio įstatymo rengimą informacijos rasti nepavyko.

5. Kuo dėta Rusijos laikinoji vyriausybė? Latvijos ir Estijos pavyzdžiai

Nors neradome Seimo juridinės komisijos prezidiumo parengto projekto, tačiau versija apie tai, kad galėjo būti parengtas administracinio teismo įstatymas, atkartojantis 1917 m. Rusijoje laikinosios vyriausybės (prieš susidarant sovietų vyriausybei) parengto analogiško įstatymo normas, yra patikima. Kodėl daroma tokia prielaida, bus paašikinta vėliau. Dabar reikia išsiaiškinti, kuo gi čia apskritai dėta 1917 m. sudaryta Rusijos laikinoji vyriausybė.

Carinėje Rusijoje administracinė justicija buvo nežinoma. Atitinkamai ji buvo nežinoma ir Lietuvoje. Pirmųjų administracinės justicijos pėdsakų pastebima po 1917 m. vasario mėnesio revoliucijos, nutraukusios Romanovų dinastijos viešpatavimą, kai valstybės valdymo ėmėsi Rusijos laikinoji vyriausybė⁴⁴. Šis valdymo laikotarpis buvo trumpalaikis, įsispraudęs tarp carinės ir sovietinės valdžios.

Buvo priimta keletas teisės aktų, keičiančių Rusijos valdymo organizavimą, iškeliančių įstatymo viršenybės principą. Antai 1917 m. balandžio 15 d. priimtos Laikinosios miestų dūmų rinkimų taisyklės. Pagal jas asmuo galėjo kreiptis į administracinę teisimą su skundu dėl rinkimų sąrašo sudarymo ir dėl rinkimų teisingumo. Kitas dokumentas, kuriame

40 „Įstatymas apie administracinę teisimą“, *Lietuvis*, 1926 m. rugsėjo 3 d., Nr. 35, 15.

41 Seimo stenogramos, 1923 m. birželio 8 d. Seimo 2-asis posėdis, I. 13.

42 Seimo stenogramos, 1925 m. balandžio 3 d. Seimo 174-asis posėdis, I. 2.

43 Seimo stenogramos, 1926 m. birželio 9 d. Seimo 6-asis posėdis, I. 11–12.

44 Эльвира Бекболатовна Аблаева, Мухтархан Айдарханович Утанов, Куляш Калимолдаевна Керимова, „Административная юстиция по законодательству Временного правительства (1917 г.)“, *Журнал российского права* 7, 91 (2019), DOI: 10.12737/jrl.2019.7.8.

ižvelgtini administracinės justicijos pėdsakai Rusijoje, buvo 1917 m. balandžio 12 d. priimtas nurodymas dėl milicijos įsteigimo. Jame taip pat nustatyta, kad milicijos pareigūno elgesys gali būti skundžiamas administraciniam teismui. Laikinoji vyriausybė priėmė ir daugiau teisės aktų, kuriuose ižvelgtina administracinė justicija, pavyzdžiui, nurodymas dėl valsčių rinkimų ir kt. Šie dokumentai žymėjo Rusijos administracinės justicijos užuomazgas ir visiškai kitokį požiūrį į viešąjį administravimą⁴⁵.

Galiausiai 1917 m. gegužę buvo priimti Administracinių teismų nuostatai (*Положение о судах по административным делам*)⁴⁶. Administraciniai teismai nagrinėjo ginčus tarp pačių valdžios institucijų ir tarp jų bei piliečių. Taip pat administracinių teismų buvo galima prašyti išaiškinti jų sprendimus. Skundai galėjo būti paduodami dėl pažeidimų, susijusių su įstatymų, įsakymų ar įgaliojimų pažeidimu, įgaliojimų vykdymo vengimu, vilkinimu. Nuostatuose buvo numatytos taisyklės, susijusios su jurisdikcijos ginčų tarp administracinių teismų sprendimu. Administraciniai teismai galėjo priimti vieną iš šių sprendimų: panaikinti skundžiamus sprendimus, įpareigojant viešąją administraciją priimti naują dekretą ar atlikti veiksmą, atitinkantį aukštesnės galios aktus; pakeisti ginčijamą sprendimą; priimti sprendimą dėl institucijų ar jų pareigūnų veiksmų ar neveikimo. Nuostatuose buvo normų, susijusių su administracinių teismų sprendimų vykdymu. Bendra taisyklė buvo ta, kad teismo sprendimai įsigaliodavo po to, kai praeidavo jų apskundimo terminas⁴⁷.

Iš esmės Rusijos laikinosios vyriausybės sukurta administracinės justicijos sistema labiausiai buvo susijusi su rinkimų teisės apsauga. Pati sistema buvo keturių pakopų. Pirmąją sudarė pati viešoji administracija, kitas – administraciniai teismai, apygardų teismuose įsikūrę administracinių bylų skyriai ir Vyriausybinio senato pirmasis departamentas. Administraciniai teismai nagrinėjo ginčus dėl valsčių ir kaimų institucijų veiklos, apygardų teismų administracinių bylų skyriai – dėl vietos valdžios ir vyriausybės komisarų veiklos. Apygardų teismai taip pat atliko apylinkių teismų sprendimų apeliacinės instancijos vaidmenį. Administracinių skyrių teisėjai buvo to paties teisinio statuso kaip ir kitų skyrių apylinkių ir apygardų teismų teisėjai. Tačiau visa ši sistema nespėjo suveikti, pirma, dėl ekonominių priežasčių, antra, dėl sovietinės valdžios susiformavimo⁴⁸.

Galimai Seimo komisija Administracinių teismų nuostatus buvo išvertusi į lietuvių kalbą ir kiek pritaikiusi juos prie Lietuvos aktualijų ir valstybės sąrangos. Kodėl manytina, kad taip galėjo būti padaryta? Nes taip pasielgė Latvija ir Estija.

Latvijoje buvo priimti Laikinieji Latvijos teismų ir teismo proceso nuostatai⁴⁹, kurių 1 straipsnyje nustatyta, kad Latvijos teismai ir jiems pavaldžios įstaigos veikia pagal vietos ir Rusijos įstatymus, galiojusius Latvijoje iki 1917 m. spalio 24 d., o Latvijos senatas

45 Аблаева ir kt., *supra note*, 44: 92–102.

46 „Положение о судах по административным делам“, *Вестник Временного правительства* 75, 121 (1917): 1–2.

47 *Ibid.*, 95–97.

48 *Ibid.*, 102; В. И. Пиунова, „Генезис возникновения и развития судебных органов административной юстиции в России“, *Актуальные проблемы российского права* 9, 34 (2013): 1075–1076, https://nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=25650.

49 Latvijas Pagaidu Valdisas Likumu un Rikojumu krājums, 1919 m. liepos 15 d., Nr. 1.

padalijamas į tris skyrius – civilinių, baudžiamųjų ir administracinių. Taip 1917 m. gegužę Rusijos laikinosios vyriausybės priimti Administracinių teismų nuostatai įsigaliojo Latvijoje. Tačiau siekta juos keisti ir 1921 m. Latvijos Konstitucinis Susirinkimas (*Satversmes sapulce*) priėmė Administracinių bylų teisenos įstatymą⁵⁰. Vis dėlto, pasak Latvijos teisininkų, tai buvo tiesiog rusiškųjų nuostatų esminių dalių vertimas į latvių kalbą⁵¹.

Estijoje laikinoji vyriausybė svarstė apie teisės viršenybę, valdžių padalijimą, tad 1919 m. priėmė Administracinių teismų proceso kodeksą (*Administratiivkohtukord*)⁵². Visgi estų mokslininkai tvirtina, kad teisės aktas iš esmės buvo Rusijos laikinosios vyriausybės priimtų Administracinių teismų nuostatų vertimas⁵³.

Lietuvoje apie rusiškuosius Administracinių teismų nuostatus Laikinajame Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatyme nėra nė žodžio. Rusų įstatymai minimi tik tiek, kiek buvo susiję su baudžiamosiomis ir civilinėmis bylomis⁵⁴.

Taigi, Latvijoje ir Estijoje administracinių teismų jurisdikcijos formavimasis buvo susietas su Rusijos laikinosios vyriausybės priimtais Administracinių teismų nuostatais. Vis dėlto įdomu tai, kad pačioje Rusijoje šios teisinės valstybės properšos taip ir nesuveikė, o štai Latvijoje ir Estijoje padėjo administracinės teisės ir justicijos pagrindus⁵⁵.

Lietuvoje situacija klostėsi kiek kitaip. Kaip matėme, iš vėliausių rastų teisės aktų projektų ir straipsnių spaudoje paaiškėjo, kad ir Lietuvoje planuota išversti minėtus nuostatus, tačiau Teisingumo ministerijos teisininkai tam nepritarė. Ar tikrai rastasis įstatymo projektas yra originalus? Ar teisininkai sukūrė naują projektą?

6. Administratyvinės byloms teismo įstatymo projekto turinys

Straipsnio priede Nr. 1 pateikiame Administratyvinės byloms teismo įstatymo projektą. Trumpai apibūdinsime jį. Mūsų tikslas – atsakyti į klausimą, ar projektas buvo kitoks negu priimtasis Rusijos laikinosios vyriausybės ir ar tikrai buvo pasiūlytos kitokios, originalios nuostatos nei tos, kurios buvo perkeltos į Latvijos ir Estijos teisinę sistemą. Jeigu paaiškės, kad struktūra ir turinys panašūs, tokiu atveju teigtina, kad rastasis įstatymo projektas yra pats pirmas Lietuvoje ir kito projekto dėl administracinių teismų iki pat 1932 m. nebuvo parengta.

Pradėkime nuo paties įstatymo pavadinimo ir palyginkime jį su rusiškuoju: Administratyvinės byloms teismo įstatymas ir *Положение о судах по административным делам*. Išvertus tiesiogiai pavadinimas skambėtų taip – Nuostatai dėl teismų administracinės byloms. Tvirtintina, kad pavadinimas sutampa.

50 „Likums par administratīvām teesam“, *Valdības Vēstnesis* 64 (1921).

51 Plačiau apie tai žr.: Ieva Deviatnikovaitė, Edvins Danovskis and Ivo Pilving, „Evolution of Administrative Justice in the Baltic States in 1918–1940“, *Baltic Journal of Law and Politics* 15, 1 (2022): 75–77.

52 *State Gazette*, 1919, Nr. 10, 23 straipsnis.

53 *Ibid.*

54 Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas, *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1919, Nr. 2-3.

55 Detaliau žr.: *ibid.*

Projekte numatyti 79 straipsniai. 1921 m. Latvijos administracinių bylų teisenos įstatymas sudarytas iš 74 straipsnių, Estijos – iš 40 straipsnių, Rusijos – iš 92 straipsnių. Kaip žinia, latvių ir estų administracinės justicijos nuostatos buvo šiek tiek modifikuotos. Toliau lyginame Lietuvos projektą, Latvijos įstatymą, iš dalies Estijos ir rusiškąją nuostatų versiją.

Atskiri administraciniai teismai numatomi tik rusiškame įstatyme. Jame numatyti administraciniai teismai, apygardų teismų administracinių bylų skyriai ir vyriausybinis senatas kaip aukščiausia instancija administracinėms byloms. Lietuvoje administracinės bylas turėjo nagrinėti bendrosios kompetencijos teismuose įsteigti atskiri skyriai. Projekte numatyta, kad administraciniai teismai nagrinės ginčus tarp vietos valdžios ir asmenų. Latvijos įstatyme numatyta galimybė skusti ne tik vietos valdžios institucijų sprendimus, bet ir ministrų ar kitų valstybės institucijų veiksmus. Rusiškajame variante numatyta galimybė kreiptis tik dėl vietos valdžios institucijų (gubernijos, apskrities, valsčių) sprendimų. Estijos įstatyme taip pat nenumatyti skundai dėl valstybės vadovo, Ministrų kabineto, Ministro Pirmininko ar vidaus reikalų ministro įsakymų.

Lietuvos projekte ir Latvijos įstatyme administracinių teismų kompetencija atitinka rusiškąjį variantą. Administracinių skundų pagrindas sutampa. Tai gali būti įstatymų ar žemesnės galios teisės aktų pažeidimas, įgaliojimų viršijimas, vengimas atlikti pareigas, pareigų atlikimo vilkinimas.

Nė vienu atveju nenurodyta, kaip atskirti administracines bylas nuo civilinių. Teisės aktuose numatytas aktyvus administracinis teismas, savo nuožiūra galintis rinkti įrodymus, reikalauti iš viešosios administracijos, įskaitant centrinę, iš privačių asmenų suteikti jam reikalingus duomenis, šaukti liudininkus, ekspertus, priimti sprendimus dėl vietos apžiūrėjimo, tirti ginčijamas aplinkybes ir pan. Skundo pateikimas teismui turėjo nestabdyti ginčijamo sprendimo galiojimo, nebent teismas galiojimą būtų stabdęs savo nuožiūra. Protestas stabdė užprotestuoto nutarimo, parėdymo ar veiksmo vykdymą tik tuo atveju, kai proteste įdėtas viršininko pažymėjimas. Teismas turėjo teisę leisti vykdyti sustabdytą viršininko nutarimą, parėdymą ar veiksmą. Jei būdavo apskundžiamas, toks teismo nutarimas nebūdavo stabdomas, bet teismas galėjo nutartimi sustabdyti vykdymą.

Lyginant Lietuvos projektą su Rusijos laikinosios vyriausybės administracinių teismų nuostatais, akivaizdu, kad pastarieji turėjo didelę įtaką. Lietuvišką projektą ir rusišką įstatymą sudarė tokios dalys: „Administratyviniai teismai“ (*Об административных судах*), „Priklausomybė“ (*О подсудности*), „Įgaliotiniai“ (*О поверенных*), „Protestai ir skundai“ (*О протестах и жалобах*), „Parėdymai prieš nagrinėjant“ (*О производстве до слушания дела*), „Bylos nagrinėjimas“ (*О слушании дела*), „Sprendimas“ (*О решении суда*), „Teismo įsakymai“ (*О судебных приказах*), „Administracijos teismo sprendimų apskundimas“ (*О порядке обжалования решений административных судов и окружных судов*), „Teismo išlaidos“ (*О судебных издержках*), „Sprendimų vykdymas“ (*Об исполнении решений административных судов и окружных судов*). Taigi, struktūra visiškai sutampa. Tiesa, lietuviškoje versijoje kai kurių nuostatų atsisakyta. Rusiškasis įstatymas detalesnis, pavyzdžiui, daug smulkiau įvardijamos teisėjų teisės ir pareigos, statusas, nepriklausomumo reikalavimas, kitų administracinių teismų darbuotojų statusas. Nuosekliau apibrėžiama

teismų kompetencija, daugiau įvardijami prie skundo pateikiami dokumentai. Teismo aktyvumas taip pat reglamentuotas išsamiau. Detalesnė ir teismų sprendimų apskundimo tvarka. Tas pats pasakytina apie sprendimų vykdymo tvarką.

Administracinių teismų nuostatai Rusijoje neatsirado šiaip sau, be jokio teorinio ar mokslinio pagrindo. Apie administracinių teismų poreikį dar XX a. pradžioje rašė N. Korkunovas⁵⁶, o vėliau buvo nemažai diskutuojama šiuo klausimu⁵⁷. M. A. Lozina-Lozinskis, S. A. Koffas, U. T. Tarasovas, A. M. Kulišeras rašė administracinės justicijos tema XIX a. pabaigoje ir pačioje XX a. pradžioje⁵⁸. Manytina, iš šių diskusijų ir radosi tokie nuostatai. Juose nemažai naujovių tam laikotarpiui (aktyvus administracinis teismas, valdžios įgaliojimų viršijimas, viešosios administracijos veiklos vilkinimas), gana detalai ir, manytina, tam laikotarpiui moderniai apibrėžiamas administracinis procesas. Tam, kad atsirastų tokios nuostatos, reikalingas geras valdžių padalijimo, teisėtumo principų supratimas, kitaip tariant, ne vienų metų įdirbis.

Lietuvoje tokio įdirbio nebuvo. Valstybingumo kūrimas buvo ką tik pradėtas. Nebuvo ir specialistų, besigilinančių į administracinės teisės klausimus. Antai ir amžininkai pažymėjo, kad Lietuvos teisininkai, išugdyti pagal Rusijos teisės doktrinas, neturėjo galimybės susipažinti su administracinės justicijos raida ir doktrinomis⁵⁹. Rusijoje tais klausimais domėjosi vos pora teisininkų, valdant laikinajai vyriausybei bent iš dalies galėję realizuoti savo teorijas dėl teisinės valstybės.

Lietuvoje tik M. Römeris pradėjo daugiau gilintis į administracinės justicijos klausimus ir rašė monografiją „Administracinis teismas“, kuri buvo publikuota praėjus keleriems metams po to, kai buvo verčiami rusiškieji Administracinių teismų nuostatai. Kodėl ši tema patraukė būtent M. Römerį? Viena iš priežasčių galėtų būti tai, kad jis buvo vienas iš nedaugelio to meto teisininkų, studijavęs teisės mokslus ne tik Rusijoje, bet ir Prancūzijoje⁶⁰. O ši, kaip žinia, laikytina administracinės teisės tėvyne. Visgi M. Römerio tarp pirmojo projekto, susijusio su Lietuvos administracine justicija, rengėjų nebuvo. Ir savo dienoraštyje, monografijoje, straipsniuose⁶¹ jis neužsiminė apie šį projektą. Tik paminėjo, kad buvo atlikti rusiškų teisės aktų vertimai.

Įstatymo projektas buvo išverstas, kiek pritaikant prie Lietuvos valdymo sistemos. Vis dėlto kai kuriuos projekto aspektus reikia pabrėžti. Administracinių bylų skyrių teisėjai turėjo tą patį statusą kaip ir civilinių ar baudžiamųjų bylų teisėjai. Administracinių bylų skyrių teisėjams buvo keliamas viešojo administravimo patirties reikalavimas. Projekte nustatyti terminai. Be kita ko, vilkinimo atveju terminas nebuvo nustatytas. Projekte

56 Николай Михайлович Кorkунoв, *Русское государственное право*. Том II. Часть особенная. Издание шестое (Санкт-Петербург: Типография М. М. Стасулевича, 1909), 648.

57 Edvins Danovskis and Ivo Pilving, „Evolution of Administrative Justice in the Baltic States in 1918–1940“, *Baltic Journal of Law and Politics* 15, 1 (2022): 75.

58 Plačiau žr.: A. F. Voronov, „Decree of 30 May 1917 „Regulations on Administrative Case Courts“ or the First Code of Administrative Judicial Procedure of Russia“, *История гражданского процесса* 6, 12 (2022): 155.

59 Maūša ? Finkelšteinas, „Administracinis teismas“, *Kultūra* 4 (1928): 161.

60 Šį dalyką pažymėjo ir kiti. Žr.: Kęstutis Domaševičius, „Iš Kauno universiteto Teisės fakulteto istorijos“, *Teisė* XIV (1978): 161.

61 Pavyzdžiui, Mykolas Römeris, „Administracinio teismo įstatymo projektas“, *Židinys* 5/6 (1940).

aiškiai nurodyti reikalavimai skundui, pabrėžiant dėmesį skundo dalykui, išaiškintos sąlygos, kada skundas gali būti atmetas, įvardijami teismo veiksmai prieš pradėdant nagrinėti skundą. Galiausiai detalai reglamentuojamas pats bylos nagrinėjimas, akcentuojant, kad administracinių bylų skyrius gali būti aktyvus ir savo nuožiūra rinkti įrodymus, apklausti liudininkus ar kreiptis į ekspertus. Projekte įvardijami sprendimai, kuriuos gali priimti administracinių bylų skyriaus teisėjas. Jis galėjo atmesti skundą, panaikinti skundžiamą sprendimą ar veiksmus, atitinkamais atvejais pavesti viešajai administracijai priimti kitą sprendimą, nurodyti viešajai administracijai atlikti įstatymuose ar kituose teisės aktuose numatytus veiksmus, pakeisti skundžiamą sprendimą, jei jis susijęs tik su asmenų teisėmis ir jei teismas pripažins, kad, remiantis bylos aplinkybėmis, reikia priimti naują sprendimą. Projekte numatytas ir teismo sprendimo apskundimas, teismo išlaidų padengimas, išimties dėl žyminio mokesčio, sprendimų vykdymas.

Projektas – akivaizdus bandymas suvokti administracinę justiciją, jos reikšmę. Vis dėlto jame akivaizdus ir administracinės teisės žinių trūkumas. Čia nėra sąvokos „viešojo administravimo subjektas“ ar „viešojo administracija“. Ją turėjo atstoti valsčių, apskričių ir miestų savivaldybių organai. Kitaip tariant, teisės akto paskirtis nėra sudaryti galimybes atlikti visų viešojo administravimo subjektų veiklos teisėtumo kontrolę, o tik vietos valdžios. Visgi svarbu tai, kad dėl šių organų veiklos galėjo kreiptis ne tik apskričių viršininkai, bet ir privatūs asmenys. Liko neaiški nuostata ir dėl to, kokios kitos bylos galėjo būti teisingos administracinių bylų skyriams. Projekte nėra apibrėžtų administracinės teisenos principų, jame nurodyta, kad teisėjai gali naudotis visomis savo teisėmis, bet neišvardytos jų pareigos. Civilinio proceso taisyklių taikymas numatytas tik tuo atveju, kai administracinių bylų skyriui kils abejonių dėl proceso.

7. Kodėl dokumentas rastas A. Janulaičio fonde?

Kaip minėta, Administratyvinėms byloms teismo įstatymo projektas buvo rastas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomame A. Janulaičio fonde. Jokiam kitame fonde, nors buvo išžiūrėti visi II ir III Seimo narių fondai, šio projekto neaptikta.

Į Teisingumo ministerijos tarybą įėjo Vyriausiojo Tribunolo pirmininkas. Tuo metu A. Janulaitis kaip tik ėjo Vyriausiojo Tribunolo teisėjo pareigas, tad nenuostabu, kad Administratyvinėms byloms teismo įstatymo projektas buvo rastas tarp jo dokumentų. Galbūt jis toje taryboje pavaduodavo Vyriausiojo Tribunolo pirmininką A. Kriščiukaitį.

O galbūt A. Janulaičio fonde dokumentas rastas dėl to, kad kaip tik apytiksliai tuo metu susiklostė tokia situacija, kad A. Janulaitis valstybės vadovo aktu buvo pašalintas iš Vyriausiojo Tribunolo teisėjo pareigų⁶² ir reikėjo spręsti, kas kompetentingas nagrinėti tokį Respublikos Prezidento akto teisėtumą. Tada vėl prisimintas administracinis teismas ir dar

62 Respublikos Prezidento 1925 m. gegužės 6 d. aktas dėl A. Janulaičio paskyrimo Panevėžio apygardos teismo teisėju, *Vyriausybės žinios*, 1925, Nr. 192-1307. Plačiau apie tai žr.: Deviatnikovaitė, *supra note*, 12: 166–171.

kartą suvoktas jo reikalingumas⁶³. Taigi, administracinio teismo įstatymo parengimu A. Janulaitis buvo suinteresuotas, tad galėjo gauti iš teisininkų kolegų projekto egzempliorių.

Gali būti ir taip, kad pats A. Janulaitis vertė rusiškąjį įstatymą. Vis dėlto kol kas to nei patvirtinti, nei paneigti negalime.

8. Administracijos veikimo (elgimosi) kodifikacija

Lietuvos centriniame valstybės archyve rastas dar vienas dokumentas (rašytas ranka), liudijantis, kad II Seimas siekė parengti taisykles viešajai administracijai, kodifikuoti jos elgesį⁶⁴ (žr. priedą Nr. 2). Rastasis dokumentas nebuvo paprastas valstybės tarnautojų etiško elgesio normų rinkinys. Šis dokumentas yra pirmas ir iki šiolei vienintelis bandymas Lietuvoje parengti administracinių procedūrų kodeksą. Jo reikšmė dar didesnė suvokiant, kad Lietuvoje tuo metu nebuvo jokio teisės akto, kuriame būtų įtvirtintas valstybės tarnautojo statusas, jo elgesio principai, santykio su privačiais asmenimis modelis ar formos ir pan.⁶⁵ Nebuvo ir vieno akto, kuriame būtų reglamentuojama administracinė atsakomybė, ir vieno dokumento, kuriame būtų įtvirtintos protokolų surašymo taisyklės⁶⁶. Tebuvo 1925 m. bandymas reglamentuoti tarnybinę policijos atsakomybę, bet ir jis nebuvo realizuotas⁶⁷.

Administracijos veikimo (elgimosi) kodifikacijos ir Administratyvinėms byloms teismo įstatymo projektai susiję. Jeigu šie projektai buvo rengiami kartu, tai buvo protingas, įžvalgus ir nuoseklus sprendimas, nes sunkiai įsivaizduojama administracinė justicija be nustatytų reikalavimų, keliamų viešajai administracijai. Juk administracinės justicijos esmė yra apsaugoti asmenį nuo viešosios administracijos piktnaudžiavimo valdžia, įgaliojimų viršijimo ir galbūt atvirkščiai – apsaugoti viešąją administraciją nuo nesąžiningų asmenų. Taigi, viešojo administracija turi žinoti, ką reiškia viršyti įgaliojimus ar piktnaudžiauti valdžia, bent jau mažų mažiausiai siekti tai suvokti.

Kodifikacijos projektas rastas Lietuvos Respublikos ministrų kabineto archyvine fonde. Bet atsiųstas Ministrų kabinetui jis buvo iš Seimo kanceliarijos. Datuotas 1925 m. Kas šio dokumento konkretus autorius, nežinoma, bet visiškai aišku, kad jo rengimas buvo inicijuotas II Seimo galimai Savivaldybių ir administracijos komisijos, kurią sudarė A. Staugaitis, Z. P. Starkus, A. Vilimas, P. Josiukas, V. Karoblis, R. Skipitis, Tornau⁶⁸,

63 Römer, *supra note*, 20: l. 99.

64 Administracijos veikimo (elgimosi) kodifikacija. Seimo kanceliarija, 1925 m., LCVA, f. 923, ap. 1, b. 1330, l. 21–39.

65 Palčiau žr.: Ieva Deviatnikovaitė, „Administracinės teisės institutų ir administracijos reformos Lietuvoje 1918–1940 m.“, *Teisės apžvalga* 2, 26 (2022): 135–160; Ieva Deviatnikovaitė, „Vyriausybės darbo reglamentų tarpukario Lietuvoje: ar toks teisės aktas galiojo?“, *Jurisprudencija* 27, 1 (2020): 6–30.

66 Placiu žr.: Ieva Deviatnikovaitė, „Administracinės atsakomybės institutas Lietuvoje 1918–1940 m.“, iš *Visuomenės pokyčiai ir teisė. Liber Amicorum Vytautui Šlapkauskui* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2023), 266–304.

67 Dokumentas rastas rašytas ranka: Disciplinarinės valstybinės policijos atsakomybė, LCVA, f. 923, ap. 1, b. 1350, l. 3–10.

68 Seimo stenogramos, 1923 m. birželio 8 d. Seimo 2-asis posėdis, l. 12.

M. Markauskas, vietoj jo vėliau L. Purėnienė⁶⁹, P. Šlėvė, K. Šukys, T. Aleliūnas⁷⁰.

Rastasis projektas yra nebaigtas. Visgi tam, kad jis atsirastų, kažkas įdėjo didelį darbą. Projekte palikta žodžių vokiečių, rusų, lenkų kalbomis. Tai rodo, kad dokumentas buvo verčiamas iš kitų valstybių panašių dokumentų. O tokių tuo metu Lenkijoje, Vokietijoje, Austrijoje jau buvo⁷¹.

Apžvelkime Administracijos veikimo (elgimosi) kodifikacijos projekto turinį. Kaip minėta, jis nebaigtas, bet jį sudaro 52 išsamūs straipsniai, suskirstyti į dvi dalis – bendrąsias normas ir pasirengimą nagrinėti bylą. Bendrosios normos išskirstytos į šešis skyrius. Pirmame skyriuje siekiama apibrėžti valdžios organus, įstaigas, nešališkumo principą. Antrame skyriuje apibrėžtos šalys (dalyviai), jų atstovai. Trečiame ir ketvirtame skyriuose aprašyta pareiškimų įteikimo, protokolų surašymo, šaukimų įteikimo tvarka, būdas, vieta. Penktame skyriuje nustatytos terminų apskaičiavimo taisyklės, šeštame – nuobaudos už trukdymą pareigūnams atlikti tyrimą, įrodymų apžiūrą ir pan. II dalis sudaryta iš dviejų skyrių. Pirmas skyrius skirtas pasirengimui nagrinėti bylą, procesinėms šalių teisėms įtvirtinti, bylos nagrinėjimui žodžiu reglamentuoti. Antrame skyriuje nustatoma įrodymų, dokumentų vertinimo, liudininkų apklausos tvarka.

Visa tai buvo nauja, negirdėta tuometinėje Lietuvoje. Projekte tikėtasi nustatyti procedūras, kuriomis vadovautųsi politinės valdžios organai, policija, seniūnas, kancleris. Kadangi tai yra vertimas, negalima įvardyti, kokie konkrečiai pareigūnai turėti omenyje, nurodžius seniūną ar kanclerį. Tačiau akivaizdu, jog norėta viešąją administraciją išskaidyti į tris instancijas, kad sprendimai būtų priimami trimis lygmenimis. Atitinkamai numatytos normos, susijusios su kompetencijos ginčais, kuriuos turėjo spręsti aukščiausios instancijos viešojo administravimo subjektas. Projekte nurodytas reikalavimas viešojo administravimo subjektui vengti vilkinti klausimo sprendimą, be to, viešoji administracija turėjo vengti veikti ne pagal kompetenciją. Projekte detalios nurodomos aplinkybės, kurioms susiklosčius viešojo administravimo subjektas jau negalėjo būti laikomas nešališku. Naujiena buvo ir ginčo šalių ar jų atstovų procesinių teisių reglamentavimas. Daug dėmesio skirta šalių pareiškimų protokolavimui. Projekte reglamentuotas įrodymų institutas, apibrėžiami įrodymai, liudininko teisės ir pareigos.

Deja, nė vienas iš parengtų ir šiame straipsnyje apžvelgtų teisės aktų projektų niekada netapo įstatymu. O Lietuvoje ir toliau anonimiškai buvo rašoma apie valdininkų savivalę:

*Kraštuose, kur piliečiai nemoka atskirti įsakymo nuo įstatymo, paprastai viešpatauja administracinė saualė. Valdininkai paliauja žiūrėti įstatymų, kai tik patiria, kad nėra kas jų žygius kontroliuotų. Kiekvienas toks valdininkas virsta nevainikuotu karaliuku, kurio įsakymai užima jo žinyboje įstatymų vietą.*⁷²

Administratyvinėms byloms teismo įstatymo projektas nepasiekė oficialaus svarstymo etapo nei Vyriausybėje, nei Seime. Apskritai Vyriausybės protokoluose net nerasta, kad kas

69 Seimo stenogramos, 1923 m. rugsėjo 28 d. Seimo 27-asis posėdis, I. 18.

70 Seimo stenogramos, 1925 m. balandžio 3 d. Seimo 174-asis posėdis, I. 2.

71 Plačiau žr.: Ieva Deviatnikovaitė ir Simona Bareikytė, „Administracinė procedūra: Čekijos ir Lietuvos patirtis“, *Teisės apžvalga* 1, 23 (2021): 187.

72 Pavyzdžiui, „Įstatymas ir įsakymas“, *Lietuvos žinios*, 1928 m. balandžio 4 d., Nr. 79 (2693), 1.

nors būtų oficialiai įpareigojęs tokį dokumentą parengti. Antai ir M. Finkelšteinas, rašydamas recenziją M. Römerio monografijai „Administracinis teismas“⁷³, pažymėjo buvusias Lietuvos teisininkų pastangas steigti administracinį teismą ir tai, kad administracinio teismo idėjos vis įstrigdavo ministro kanceliarijoje. Recenzijos autorius taip pat pažymėjo, kad apie tuos projektus žinojo vos keli teisininkai⁷⁴.

Politikai savo ruožtu aiškino, kad Lietuvoje steigti administracinį teismą dar ne laikas, kad tai sukeltų daugiau painiavos, apsunktų valstybės tarnautojų psichologinį darbo klimatą ir pan.⁷⁵

M. Römeris pabrėžė, kad administracinio teismo idėjos šalininkės Lietuvoje būdavo opozicijoje esančios politinės partijos, bet kai tapdavo valdančiosiomis, jos pakeisdavo savo nuomonę ir reikšdavo abejones dėl administracinio teismo reikalingumo⁷⁶.

O administracinių procedūrų kodekso (Administracijos veikimo (elgimosi) kodifikacija) idėja toliau nebebuvo plėtojama. Jis nebuvo nei pabaigtas, nei svarstytas. Jokių žinių apie jį nepavyko rasti nei spaudoje, nei vyriausybės posėdžių protokoluose, nei Seimo stenogramose ar Seimo narių fonduose. Kuo gi čia stebėtis? Administracinių procedūrų kodekso iki šiolei Lietuvoje nėra. Kadaisė tik Lietuva ir Sovietų Sąjunga neturėjo administracinio teismo. Tą ne kartą buvo pažymėjęs M. Römeris⁷⁷. O dabar Europoje tik Lietuva, Baltarusija ir Rusija neturi pasitvirtinusios administracinių procedūrų kodekso. Šis kodeksas turėtų tarnauti viešajai administracijai ir politikams kaip teisėtumo paveikslas, rodyklė, trafaretas ar vademekumas. Juk ne visi politikai, ne visi valstybės tarnautojai turi teisinį išsilavinimą ir suvokia teisėtumo reikšmę. Administracinių procedūrų kodeksas padėtų viešajai administracijai laikytis teisėtumo.

Išvados

1. Administracinės teisės kodifikavimo idėjos vystymasis Lietuvoje buvo padiktuotas blogos viešojo administravimo patirties, savivaliavimo, piktnaudžiavimo valdžia atvejų. Tad 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijoje buvo konstitucionalizuota mintis steigti administracinį teismą.
2. Ministrų taryba, suvokdama, kad valdininkai turi mokytis ir tobulintis, rengė administracijos kursus, kuriuose buvo mokoma konstitucinės, tarptautinės teisės, raštvedybos pagrindų ir pan. Tačiau to buvo mažai. Blogo administravimo atvejai kartodavosi. Tai būdavo fiksuojama Seimo skundų ir peticijų komisijų.

73 Römeris, *supra note*, 21.

74 Finkelšteinas, *supra note*, 59.

75 Seimo stenogramos, Seimo 1927 m. vasario 25 d. 69-asis posėdis, p. 8.

76 Mykolas Römeris, *Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos* (Vilnius: Mintis, 1990), 410.

77 Michał Römer, *Dziennik 1930–1933* (1930 m. spalio 21 d.), LMAVB RS, f. 138–2260, l. 34; „Mūsų bendradarbio interviu su prof. M. Römeriu *Kredito įstaigų ir Kooperatyvų Inspekcijos*“, *Talka* 7-8/285 (1930): 13–14; Mykolas Römeris, „Valstybės Taryba“, *Teisė* 16 (1929): 35.

3. 1924 m. buvo sudaryta Teisingumo ministro taryba, kurioje galėjo būti pradėti rengti administracinės teisės kodifikacijos projektai, nes ne vienas ministras pirmininkas savo pranešimuose Seime minėjo poreikį steigti administracinę teisumą. Tačiau straipsnio autorė nėra visiškai įsitikinusi, kad būtent Teisingumo ministro taryba parengė pirmąjį Lietuvoje administracinio teismo įstatymo projektą, kuris tada skambėjo taip – Administratyvinės byloms teismo įstatymo projektas.
4. Iš tuometinių publikacijų paaiškėjo, kad Administratyvinės byloms teismo įstatymą galėjo rengti ir Teisingumo ministro taryba, ir Seimo Teisių ir redakcijos (vėliau – Teisės) komisija. Iki šiolei nėra aiškumo, kas yra Administratyvinės byloms teismo įstatymo projekto iniciatorius, bet visiškai aišku, kad šis projektas yra pirmasis bandymas Lietuvoje reglamentuoti viešosios administracijos veiklos teisėtoumo kontrolės institutą.
5. Perskaičius Administratyvinės byloms teismo įstatymo projektą paaiškėjo, kad jis tebuvo bandymas išversti Rusijos laikinosios vyriausybės 1917 m. priimtus Administracinių teismų nuostatus. Ši vyriausybė buvo tarpinė tarp carinės ir bolševikinės valdžios, per trumpą laiką priėmusi nemažai teisinę valstybę žyminčių teisės aktų.
6. Rusijos administracinių teismų nuostatai buvo recipuoti Estijoje ir Latvijoje. Ten galiojo jų vertimas su nedidelėmis modifikacijomis, pritaikytomis tų valstybių viešosios administracijos struktūros ypatumams. Paradoksaliai tai, kad pačioje Rusijoje šis institutas taip ir nespėjo suveikti, o Latvijoje ir Estijoje paklojo stiprius administracinės teisės ir justicijos pagrindus.
Kaip matyti, Lietuvoje siekta įdiegti Rytų Europoje pasirodžiusias pirmąsias administracinės justicijos apraiškas, tačiau galiausiai tai nebuvo padaryta. 1932 m. ir vėliau pasirodė visiškai kitokio turinio ir apimtios administracinio teismo įstatymo projektų. Pirmasis administracinės justicijos pagrindus Lietuvoje sudėjo M. Rōmeris. Bet tai įvyko kaip tik po to, kai buvo parengti Administratyvinės byloms teismo įstatymo ir Administracijos veikimo (elgesio) kodifikacijos projektai. M. Rōmeris analizuotų teisės aktų projektų niekada netyrinėjo ir jais nesirėmė.
7. Apytiksliai tuo pačiu metu, kai buvo rengiamas Administratyvinės byloms teismo įstatymo projektas, buvo rengiamas dar vienas projektas, žymintis lietuvių siekį kodifikuoti administracinę teisę. Tai – nepabaigtas Administracijos veikimo (elgesio) kodifikacijos projektas. Jis pasižymėjo moderniomis tam laikotarpiui nuostatomis – siekta reikalauti iš administracijos nešališkumo, detalizuota protokolavimo, įrodymų rinkimo ir kitos procedūros. Projektas akivaizdžiai buvo verčiamas iš analogiškų dokumentų, galiojusių Austrijoje, Vokietijoje, Lenkijoje.
8. 1925 ir 1926 m. rengti Administratyvinės byloms teismo įstatymo ir Administracijos veikimo (elgesio) kodifikacijos projektai byloja apie tai, kad Lietuvoje prieš šimtą metų siekta atlikti sudėtingą užduotį – kodifikuoti administracinę teisę. Vis dėlto ši užduotis liko nerealizuota. Analizuoti projektai liko tik projektais. Pagrindinė to priežastis – poreikis greitai kurti valstybingumo pagrindus. O administracinės teisės ir proceso kodifikavimas reikalauja didelio ir gilaus teisės teorijos,

istorijos, filosofijos doktrinų ir pagrindų išmanymo, nuoseklaus gilinimosi. Visam tam reikalingas nemažas laiko tarpas ir didelis įdirbis, pakankamas skaičius teisininkų. Viso to tuo metu nebuvo. Nors projektai nebuvo tobuli, originalūs, vis dėlto galima drąsiai tvirtinti, kad jie žymi Lietuvos administracinės teisės kodifikavimo idėjos šimtmetį.

Straipsnio priedai

Priedas Nr. 1

Administratyvinėms byloms teismo įstatymo projektas (kalba, skyryba netaisyta)

Administratyvinėms byloms teismo įstatymas⁷⁸

Administratyviniai teismai.

§ 1. Teismo valdžia administratyvinėms byloms visoje Lietuvoje priklauso:

- Kauno Apygardos Teismui.
- Vyriausiajam Lietuvos Tribunalui.

§ 2. Prie Kauno Apygardos Teismo administratyvinėms byloms spręsti sudaromas tam tikras administratyvinis skyrius sudėty: Teismo vicepirmininko ir Teismo narių, skiriamų specialiai šiam skyriui.

§ 3. Administratyvinio skyriaus vicepirmininkas ir teisėjai naudojasi visomis teismo narių teisėmis, neša visas jų priedermes ir turi patenkinti visus įstatymų reikalavimus apie atskirimą kitų teismo vicepirmininkų ir narių.

Pastaba: Administratyvinio skyriaus vicepirmininku ir nariu gali būti skiriami ir nepatenkinantieji visus minėtus įstatymų reikalavimus, jeigu jie išėjo aukštą juridinį mokslą ir turi administratyvinę prityrimą.

Priklausomybė.

§ 4. Administratyviniam Teismui priklauso:

- a) Apskričių Viršininkų protestai prieš valsčių, apskričių ir miestų savivaldybių organų nutarimus, parādymus, veiksmus ir apsileidimus tarnyboje,
- b) valstybės įstaigų ir valstybės valdininkų skundai prieš nutarimus, parādymus, veiksmus, apsileidimus, numatytus šio str. p. a.,
- c) miestų, valsčių ir apskričių savivaldybių organų, privačių asmenų, bendrovių skundai prieš nutarimus, parādymus, veiksmus ir apsileidimus, nurodytus šio str. p. a.,

⁷⁸ Administratyvinėms byloms teismo įstatymas. LMAVB RS, f. 267-1625, l. 1–6.

d) bylos, kurios bus tam tikrų įstatymų atiduotos administratyvinio Teismo priklausomybei.

§ 5. Protestų ir skundų pamatas gali būti:

- a) įstatymų arba privalomų valdžios parėdymų peržengimas arba vykinimas savo įgaliojimų, peržengiant tą tikslą, kuriam jis duotas,
- b) vengimas daryti tą, kas yra pavesta daryti įstatymo arba privalomo valdžios parėdymo,
- c) lėtumas.

Skundai gali būti duoti tų asmenų, bendrovių, draugijų ir įstaigų, kurių interesui arba teisės nutarimo, parėdymo, veiksmo arba apsileidimo sulaužyti.

§ 6. Administratyviniam teismui duodami protestai ir skundai miestų, valsčių ir apskričių savivaldybių ant visų įstaigų ir visų jų agentų, išskyrus tuos valdininkus, ant kurių reikia skųstis valdyboms.

§ 7. Ginčas tarp administratyvinių arba savivaldybių įstaigų ir administratyvinių teismų rišamas Vyriausiojo Tribunolo.

Igaliotiniai.

§ 8. Administratyvinėms byloms vesti prileidžiami tie advokatai, kurie gali vesti bylas Kauno Apygardos Teisme ir Vyriausiam Tribunole.

Protestai ir skundai.

§ 9. Protestai ir skundai ant įstaigų ir valstybės ir savivaldybės įstaigų tarnautojų duodami terminu, įstatymo paskirtu, o tais atvejais, kai toks terminas nepaskirtas vieno mėnesio laiku, skaitant jį nuo tos dienos, kai apskūstinas ar protestuotinas nutarimas ar parėdymas buvo praneštas, o jei jis neturėjo būti praneštas, tai nuo dienos, kai nutarimas ar parėdymas, o taip pat veiksmas ar apsileidimas pasidarė žinomas Apskrities Viršininkui arba užinteresuotam asmeniui.

Tas pats dėsnys taikomas ir skundams, duodamiems ant vyriausybės agentų ar valstybės tarnautojų.

Kai dėl miestų, valsčių ir apskričių tarybų nutarimų, tai protestuoto terminas išskaitomas nuo dienos nutarimo įteikimo viršininkui.

Lėtumo skundai nesuvaržyti jokių terminu.

§ 10. Visų rūšių skundai paduodami stačiai Administratyviniam Teismui. Šia tvarka paduodami protestai dėl lėtumo ir vengimo eiti teisėtas pareigas. Kiti protestai paduodami įstaigai ar asmeniui, kurie skundžiami. Šie pastarieji siunčia skundus teismui 2 savaitių laiku. Jei nori, su savo paaiškinimais.

§ 11. Skundai rašomi Kauno Apygardos Teismo Administratyvinio skyriaus vardu; juose pažymima:

- 1) vardas ir pavardė skundėjo,

- 2) jo gyvenama vieta,
- 3) nurodymas įstaigos ar asmens, kurį skundžiama,
- 4) bylos aplinkybės ir samprotavimai, kuriais skundas remiamas,
- 5) aiškus nurodymas skundėjo reikalavimų, o jei reikalinga atlyginimo, tai aiškus sumos nurodymas,
- 6) skundėjo pasirašymas,
- 7) priedų sąrašas.

§ 12. Skundas gali būti paduotas paties skundėjo, ar jo vardu įgaliotinio, ar prisiūstas paštu.

Prie skundo turi būti pridėta:

- 1) dokumentai, nurodytieji skunde, ar jų nuorašai ar ištraukos, paliūdyti Notaro ar paties skundėjo,
- 2) apskundžiamas nutarimas ar parėdymas, jei jie išdėstyti raštu, ar jų nuorašai,
- 3) 2 nuorašu skundo ir priedų.
- 4) Skundėjas, kuris dėl kurios nors priežasties negali pridėti reikalingų dokumentų, gali prašyti Teismą pareikalauti juos iš atatinkamų asmenų ir įstaigų.

§ 13. Visi parėdymai dėl įėjusių į teismą skundų ir protestų daromi Teismo Administratyvinio Skyriaus vicepirmininko.

§ 14. Skundas grąžinamas, paaiškinant grąžinimo priežastį, šiais atvejais:

- a) kad skundas neatatinka 11 str. reikalavimus,
- b) kad paduodant skundą įgaliotiniui, ne pridėtas įgaliojimas.

§ 15. Skundo grąžinimo parėdymas gali būti apskūstas 2 (neįskaitoma) nuo paskelbimo dienos.

§ 16. Skundas negauna eigos kol nebus priede žinios:

- a) kad prie skundo nebuvo pridėta tie priedai, kurie paminėti (12 str. p. 7),
- b) kai ne pridėta reikalingi nuorašai (12 str. p. 4),
- c) kai skunde nepažymėta skundėjo antraštė,
- d) kai neišpildyti žyminių mokesnių įst. reikalavimai.

§ 17. 16 str. p. p. a, b ir d atsitikimais duodamos 7 dienos atitaisyti trūkumus. Paskirtu terminu trūkumus atitaisius skundas, Teismui nutarus, grąžinamas ir byla gali būti atnaujinta tik naujam skundu padavus.

§ 18. Neapmokėjus skundėjui visiškai ar dalimi žyminio mokesčio, nuo teismo priklausomai pritaikinti 17 str. skundui etika ir mokesčių išieškoti priverstiniu būdu.

§ 19. Viršininko protestai paduodami prisilaikant str. 10, 12 p. p. a, b, ir c 16 str.

Pastaba: Viršininkui prideda prie protesto tik nuorašą protesto ir priedų.

§ 20. Protestai grąžinami atvejais, numatytais str. 14 p. 1 ir negauna eigos, jei:

- a) prie protesto nebuvo pridėta jame nurodytų priedų,
- b) kai ne pridėta protesto ir priedų nuorašai.

§ 21. Protestas sustabdo užprotestuoto nutarimo, parėdymo ar veiksmo vykdymą tik tuo atveju, kai proteste įdėtas toks Viršininko pažymėjimas. Teismas turi teisės leisti

vykdyti sustabdytą Viršininko nutarimą, parėdymą ar veiksmą. Apskundus tokį Teismo nutarimą, jis nestabdomas, bet Teismas gali nutarti sustabdyti vykdymą.

Parėdymai prieš nagrinėjant.

§ 22. Gavęs skundą ar protestą, Administratyvinio Skyriaus vicepirmininkas paveda jį vienam Teismo nariui, kaip pranešėjui.

§ 23. Gavęs protestą vicepirmininkas siunčia Viršininkui paaiškinimą įstaigos ir asmens, kurie skundžiami, ir pridėtus dokumentus, jei toks paaiškinimas buvo pristatytas kartu su protestu.

§ 24. Gavęs protestą dėl lėtumo ar vengimo vykdyti teisėtą pareigą, o taip gavęs skundą Administratyvinio Skyriaus vicepirmininkas daro parėdymą siųsti prie šaukimo įstaigai ar asmeniui, kurie skundžiami, protesto ar skundo ir visų priedų nuorašus.

§ 25. Gauta protesto ar skundo ant Miesto, Valsčiaus ar Apskrities Tarybų nuorašai siunčiami atitinkamoms Miesto, Valsčiaus ar Apskrities Valdyboms.

§ 26. Skundų ir priedų nuorašai siunčiami atitinkamam Viršininkui. Jis gali stoti į kiekvieną bylą, nesuvaržytas terminus, ir stojęs naudojasi visomis šalies teisėmis.

§ 27. Bylos, kuriose nebuvo reikalaujama paaiškinimo, nelaukiant prašymo, skiriamos posėdin nagrinėti iš eilės. Posėdin šaukiami visi dalyviai. Bylos skiriamos galimai greitai, o neatidėliojamais atsitikimais gali būti skirtos į artimiausius posėdžius.

§ 28. Siunčiant šaukimą atvykti posėdin, vicepirmininkas gali pasiūlyti kviečiami įstaiagai ar asmeniui duoti paskirtu terminu paaiškinimą ir raštu. Šiuo atveju vicepirmininkas gali nurodyti, kurios aplinkybės reikalingos išaiškinimo ir kurie įrodymai turi būti pristatyti.

§ 29. Gauta paaiškinimo ir priedų nuorašai siunčiami priešingai pusei. Jei paaiškinimas gautas vėlu, priešingai pusei prašant ar pačiam teismui nutarus, byla gali būti atidėta ir tuoj paskirta kitam posėdžiui.

§ 30. Šaukimai ir visi raštai siunčiami į dalyvių nurodytą gyvenamą vietą.

§ 31. Viršininkas ir visi dalyviai ir įgaliotiniai gali žiūrėti raštinėje bylą.

Bylos nagrinėjimas.

§ 32. Bylos pranešimas ir šalių ginčai (diskusija) daromi viešame Teismo posėdyje.

§ 33. Jei dėl bylos ypatybės viešas jos nagrinėjimas gali pakenkti tikybai, dorai ar visuomenės tvarkai, tai Teismas gali nutarti nagrinėti bylą prie uždaryt durų. Šis parėdymas skelbiamas viešai.

§ 34. Pranešus bylos aplinkybes, dalyviai ir jų įgaliotiniai duoda savo paaiškinimus.

§ 35. Dalyvių neatvykimas posėdin nestabdo bylos nagrinėjime, bet Teismas gali pareikalauti, kad dalyviai atvyktų asmeniškai ar per įgaliotinius, nurodydamas, kurias aplinkybes Teismas laiko reikalingu išaiškinti ir kurie įrodymai, turi būti pristatyti.

Jei skundėjas šio Teismo reikalavimo neišpildys, Teismas gali bylą nutraukti arba,

priešingai pusei prašant, skundą ir protestą atmesti.

§ 36. Teismas gali, nepaisant dalyvių nurodymo, ir savo nuožiūra rinkti reikalingus įrodymus, reikalauti iš visų Valstybės ir savivaldybės įstaigų, privačių asmenų ir įstaigų suteikti jam reikalingų dokumentų ir žinių, šaukti liudininkus ir žinovus, dalyvių nurodytus, ir nenurodytus, skirti vietos apžiūrėjimus; reikalauti iš dalyvių pristatyti dokumentus, išduodant jiems tam reikalui atitinkamus liudymus; apskritai tirti ginčijamas aplinkybes tame platume, kurį jis ras reikalingu.

§ 37. Dalyvių priesaika neleidžiama.

§ 38. Dalyvių pripažinimas Teismui neprivalomas ir jo įrodymo jėga paliekama Teismo laisvam įvertinimui.

§ 39. Skundo ir priedų, o taip pat ir kitų paduotųjų raštų nuorašai byloje, kuri iškelta dėl skundo, siunčiami Apskr. Viršininkui. Jis gali stoti bylon, kol ji nebaigta, ir naudojasi visomis teisėmis.

§ 40. Byla, kuri svarstoma bei paaiškinimo raštu, skiriama posėdin, į kurį šaukimai visi dalyviai. Posėdžio diena skiriama, einant civ. proc. įst. imant domėn, kad tarp jos ir dienos šaukimo įteikimo įstaigai ir asmeniui, prieš kurį paduotas skundas ar protestas, būtų ne mažiau 7 ir ne daugiau 30 dienų.

Susirašinėjant paštu, šaukimo įteikimo diena laikoma pažymėta paštu antspaudu diena.

§ 41. Neatidėliojamose bylose posėdis gali būti paskirtas ir anksčiau minėto § 40 termino, jei įstaiga ar asmuo, prieš kurį paduotas skundas ar protestas, randasi ne daugiau kaip 25 klm. atstumo.

§ 42. Gavęs protestą ar skundą Administracijos Skyriaus vicepirmininkas gali pasiūlyti apskųstajai įstaigai ar asmeniui duoti paaiškinimą raštu, nurodydamas, kokios aplinkybės reikalingos išaiškinimo arba įrodinėjimo. Šiam paaiškinimui paduoti skiriamas terminas nuo dviejų iki keturių savaičių. Šis terminas apskaitomas pagal .. str ..

§ 43. Gavęs paaiškinimą arba paskirtam paaiškinimui terminui išėjus Administracijos Skyriaus vicepirmininkas skiria bylą posėdin, prisilaikydamas taisyklių, ... str. nurodytų.

Apie paskirtą posėdžio dieną pranešama dalyviams: gautojo paaiškinimo ir priedų nuorašai siunčiami skundėjui.

§ 44. Jeigu byloj, paskirtoj nereikalaujant paaiškinimo raštu, vis dėlto toks paaiškinimas bus paduotas, tai nuo Teismo priklauso: atidėti ar neatidėti bylą. Atidėjus sekantis posėdis skiriamas einantstr. taisykle.

Tolimesnieji dalyvių raštai negali būti priežastimi dar toliau bylai atidėti.

§ 45. Šaukimai ir kiti Teismo pranešimai, o taip pat ir visi priešingos pusės raštai siunčiami skundėjui jo gyvenamom vieton, skunde nurodyton.

§ 46. Apskrities Viršininkas ir visi bylos dalyviai ir jų įgaliotiniai ir atstovai turi teisės žiūrėti Teismo raštinėje.

Sprendimas.

§ 47. Teismas daro savo sprendimą einant savo įsitikinimu, paremtu įstatymais ir visomis bylos aplinkybėmis.

Teismas nevaržomas tik dalyvių nurodytais samprotavimais ir faktais. Sprendimas gali liesti ir tokius dalykus, kurie dalyvių nenurodyti, jei jie yra ryšy su skundėjo reikalavimais.

§ 48. Administratyvinis Teismas gali nutarti:

- a) protestą ar skundą atmesti;
- b) užprotestuotą ar apskųstą nutarimą, parėdymą ar veiksmus panaikinti, paveikdant atatinkamais atvejais išleisti vietoje panaikinto akto kitą nutarimą ar parėdymą arba padaryti kitus veiksmus, einant Teismo (neįskaitoma),
- c) pavesti atatinkamai įstaigai ar tarnautojui padaryti nurodytus veiksmus, jei jie įsakyti įstatymo ar privalomo jam valdžios parėdymo, ar jei jis yra reikalingas teisėtai tvarkai ar skundėjo teisėms atstatyti arba susilaikyti nuo apribotų veiksmų.
- d) Pakeisti užprotestuotą nutarimą arba parėdymą, jei šiuo pakeitimu paliestos tik dalyvių teisės, jei Teismas pripažins, kad bylos aplinkybės reikalauja pagal įstatymus naują nutarimą ar parėdymą vietoje apskųstojo ar užprotestuotojo.

§ 49. Jei apskųstuose ar užprotestuotuose veiksmuose bus nustatytos nusikalstamųjų darbų žymės, tai keldamos baudžiamą bylą dėl tarybos nusižengimo, Teismas protesto ar skundo rišimo nesustabdo, o sprendžia jį iš esmės.

§ 50. Nagrinėjimas skundo ar protesto Teisme nesudaro kliūčių panaikinti arba pakeisti užprotestuotą arba apskųstą nutarimą, parėdymą ar veiksmą pačios įstaigos arba asmens, kuris jį padarė arba jo vyresniosios valdžios.

§ 51. Jei Teismas numatys, kad užprotestuotas nutarimas, parėdymas ar veiksmas panaikinti arba pakeisti taip, kad apskundimo ir protesto pamatas jau atpuolė, tai byla numarinama.

§ 52. Administracijos Teismo sprendimai skelbiami Civ. Proceso įst. numatyta () tvarka, o valstybės ir savivaldybės įstaigoms ir tarnautojams siunčiant jiems sprendimų nuorašus.

Teismo įsakymai.

§ 53. Jei Administracijos Skyriaus vicepirmininkas įsitikins iš paduoto skundo, kad reikalavimas yra gana pamatuotas, tai jis gali patenkinti reikalavimą motyvuotu įsakymu.

§ 54. Teismo įsakymas negali būti duotas miesto, valsčiaus ir apskrities tarybų, apskrities viršininko, jo padėjėjo atžvilgiu ir bylose dėl rinkimų.

§ 55. Įsakyme turi būti nurodyta:

- 1) jo surašymo laikas,
- 2) vardas ir pavardė skundėjo apskųstųjų įstaigos ar asmens pavadinimas,

- 3) skundo dalykas,
- 4) pamatai ir įstatymai, kuriais einant skundas patenkinamas,
- 5) įsakymo esmė.

§ 56. Be aplinkybių, nurodytų § 55 įsakyme turi būti pažymėta, kad dalyviai ir apskrities viršininkas turi teisės 2 savaičių laikotarpį pareikalauti nagrinėti bylą teismo posėdyje.

§ 57. Įsakymas siunčiamas apskūstajai įstaigai ar asmeniui: jo nuorašas siunčiamas apskrities viršininkui ir išduodamas dalyviams jiems prašant.

§ 58. Jei nurodytu § 55 terminu dalyviai ar apskrities viršininkas nepareikalaus nagrinėti bylos teisme posėdy, tai įsakymas gauna Teismo sprendimo galę ir gali būti apskūstas bendra tvarka.

Administracijos Teismo sprendimų apskundimas.

§ 59. Protestai ir skundai prieš Apygardos Teismo Administracijos Skyriaus sprendimus duodami per tą skyrių Vyriausiam Tribunalui vieno mėnesio terminu.

§ 60. Protestai ir skundai duodami apeliacijos tvarka iš esmės.

§ 61. Sprendimų peržiūrėjimo prašymai duodami Administracijos bylose atsiradus naujoms aplinkybėms arba suklastojimui aktų, kuriais sprendimas paremtas.

§ 62. Terminas paduoti peržiūrėjimo prašymams yra mėnesinio ir apskaitomas nuo dienos atsiradimo naujos aplinkybės, kuri yra peržiūrėjimo pamatas, arba nuo dienos įsiteisėjimo to Baudžiamojo Teismo sprendimo, kuris pripažins aktą suklastotu.

§ 63. Protestai, skundai ir peržiūrėjimo prašymai grąžinami prie pranešimo:

- 1) kai jie paduoti terminui išėjus,
- 2) kai jie paduoti neįgaliotų asmenų.

§ 64. Protestai, skundai ir peržiūrėjimo prašymai paliekami be eigos:

- 1) jei peržengtos žyminio mokesčio taisyklės,
- 2) jei nepridėti nuorašai.

§ 65. Paduodant, grąžinant ir neduodant eigos protestams, skundams ir peržiūrėjimo prašymams ne § 59 ir 62 taikomi šių įstatų str. 11-20.

§ 66. Prieš protestą ar skundą duodami paaiškinimai dviejų savaičių terminu nuo nuorašo gavimo dienos.

§ 67. Paaiškinimai gali būti duoti ir vėliau iki Vyriausiojo Tribunalo posėdžio dienos, bet tokiu atveju skundėjas gali prašyti bylą atidėti.

§ 68. Skundai ir protestai siunčiami Vyr. Tribunalui ne vėliau kaip per dvi savaites, gavus antrą egzempliorių šaukimo, prie kurio pasiųstas skundo ir protesto nuorašas.

§ 69. Peržiūrėjimo prašymas paduodamas Teismui, kuris sprendžia jį, duodamas jam eigą pagal str. 66-68.

Pripažinęs prašymą patenkinatinu Teismas sprendžia jį iš esmės.

Teismo išlaidos.

§ 70. Teismo išlaidos yra trijų rūšių:

- 1) žyminis mokesnis,
- 2) raštinės mokesnis ir
- 3) bylos rinkliavos.

§ 71. Valstybės ir savivaldybės įstaigos nuo žyminio ir raštinės mokesnių paliuosuojamos, bet bylos rinkliavą moka bendra tvarka.

§ 72. Asmenims, kuriems pripažinta neturto teisė paliuosuojami nuo visų mokesnių ir rinkliavų.

§ 73. Jei įrodymų tikrinimas paskirtas Teismo nuožiūra ar prašant Apskrities Viršininkui tai rinkliavos varomos valstybės lėšomis. Kitais atvejais išlaidos įnešamos tikrinimą reikalaujančio dalyvio.

§ 74. Bylos išlaidos laimėjusiai pusei negrąžinamos.

Sprendimų vykdymas.

§ 75. Sprendimai įsiteisėja:

- a) Apygardos Teismo. Praėjus apskundimo terminui, jei skundas nepaduotas, sprendimai įsiteisėja,
- b) Vyriausiojo Tribunolo – sprendimą paskelbus.

§ 76. Sprendimai vykdomi tuojau įsiteisėjus. Skubotas vykdymas neleidžiamas.

§ 77. Sprendimas vykdomas pranešant apskųstąjį įstaigai asmeniui, kad teismo sprendimas įsiteisėjęs. Kartu apie tai pranešama ir Apskrities Viršininkui.

§ 78. Prašymas dėl sprendimo išaiškinimo duodamas Teismui, kuris bylą sprendė.

§ 79. Atsitikimuose, kai Administracijos Skyrius sutiks abejonių proceso atžvilgiu, jos rišamos priimant dėmesin Civ. Proc. taisykles.

Priedas Nr. 2

Administracijos veikimo (elgimosi) kodifikacijos projektas (kalba, skyryba netaisyta)

Administracijos veikimo (elgimosi) kodifikacija⁷⁹

Bendrojo administracijos veikimo įstatai

D a l i s I.

Bendrieji nuostatai

Skyrius I: Valdžios organai (įstaigos) Behörde

Kompetencija

§ 1. Esminė ir vietos valdžios organų (įstaigų) kompetencija (teisė, galia) nusakoma paliepimais apie jų veikimo sritį (*Wirkungsbereich*) ir administraciniais paliepimais.

§ 2. Jei 1-ame punkte paminėti paliepimai neapima nuostatų apie esmines kompetencijas, tai esminiai (kompetentingais) skaitosi: suvienytosios administracijos reikalais I-oje instancijoje apskrities politinės valdžios organai, taip pat suvienytieji (jungtieji) policijos organai, II-oje instancijoje provincijos seniūnas, o III-oje instancijoje Kanclerio įstaiga.

§ 3. Jei 1-ame punkte paminėti paliepimai vietos kompetencijos nenusako, tai kompetencija priklauso:

- a) reikalais liečiančiais nejudamąjį turtą sulig nejudamo turto buvimo vietos valdžios organams,
- b) įmonės (*predprijatje, dar Unternehmen*) vedimo arba kito pastovaus veikimo reikalais vietos, kurioje įmonė (*predprijatje*) vedama ar veikimas atliekamas, valdžios organams atsižvelgiant į tai, kame apsiėmimas ar veikimas bus ateity,
- c) kitais reikalais kompetencija priklauso pirmiausiai sulig buvimo nuolatine vieta, vėliau sulig priklausomybe valsčiui, ant galo jei nei vienas kompetencijos dėsnių nepritaikomas, arba jei užtrukimams gresia įsivežimo priežastimi (anlass toliau neįskaitomas vokiškas žodis), sulig paskutine gyvenamąja vieta valsčybėje, vienok, jei ir sulig tuo kompetencija sprendžiama, tuomet vietos kompetencija pereina aukščiausiai esminei kompetentingai valdžios įstaigai (organui).

§ 4. (1) Jei, einant punkte I -ame paminėtais paliepimais vietos kompetencija priklauso keliems organams ir tokiu atsitikimu nieko kito nenustatyta, arba jei 3§ p.p. a) ir b) paminėtos aplinkybės duoda pagrindo didesnio valdžios organų skaičiaus vietos kompetencijai, tai valdžios organai veikia susitarę tarp savęs.

(2) Jei tie valdžios organai nesutaria, tuomet kompetencija pereina aukštesniam esminiai kompetentingam valdžios organui, bet, jei einant šiuo, būtų liečiami įvairūs valdžios organai ir jie nesusitartę, kompetencija tenka bendram aukštesniam esminiai kompetentingam valdžios organui.

(3) Jei užtrukimas gresia pavojumi, tuomet kiekvienas p. 1 paminėtas valdžios organas savo veikimo srities ribose turi griebtis būtinų tarnybinių priemonių, pranešant apie tai

⁷⁹ Administracijos veikimo (elgimosi) kodifikacija. Seimo kanceliarija, 1925 m. LCVA, f. 923, ap. 1, b. 1330, l. 21–39.

kitiems valdžios organams.

3 (1) Ginčus tarp valdžios organų apie kompetenciją riša bendra aukštesnė esminiai kompetentinga įstaiga (organas).

(2) §4-to p. 3-čio nuostatai šiuo atsitikimu taipgi taikomi.

§ 6. (1) Jei instancijoje kompetentinga aukštesnė valdžia, tuomet ji gali atskirais atsitikimais įgalioti betarptai jai priklausantį esminiai ir vietiniai į sumetimą (rusiškas žodis) įeinančias (*in Betracht Kommende*) valdžios organą imtis jos vardu tarnybinių žygių, o smulkmenose taipgi daryti sprendimus, taip pat ji gali tam valdžios organui duoti teisę įgaliavimą perduoti toliau – dar betarptai žemesniam valdžios organui esminiai ir vietiniai įeinančiam į sumetimą (*in Betracht Kommende*).

(2) Valdžios organas, gavęs įgaliavimą, pilnai atstoja kompetentingą organą konkrečiais atsitikimais. Atšaukimas, vien jis leistinas, įnešamas įgaliavimą gavusios valdžios organui. Atšaukimą riša kompetentingos valdžios aukštesnė instancija.

§ 7. (1) Valdžios organai turi atsargiai elgtis savo esminės ir vietinės kompetencijos atžvilgiu. Jei jie gauna pareiškimą, kurį risti nėra kompetentinga, turi be vilkinimo, gręsiančio padavėjo interesams, jį persiųsti kompetentingam valdžios organui arba padavėjui nurodyti kompetentingą organą.

(2) Pusių susitarimu valdžios organų kompetencija negali būti nei patvirtinta, nei pa-keista.

Administracijos organų šališkumas

§ 8. Administracijos organų valdininkai turi susilaikyti savo pareigas pildyti ir duoti proga juos pavaduoti, rįšant

- 1) bylas (reikalus), kuriuose dalyvauja: jie patys, jų žmonos, giminės ar susigim-niavę aukštesnėje ar žemesnėje linijoje, brolių ir seserų vaikai ir asmenys, kurie lygiai ar daugiau giminingi.
- 2) jei pasirinktų tėvų ar auklėtojų, jų auklėtinių ar globiamųjų reikalus.
- 3) reikalus, kuriuose buvo ar dar yrausių įgaliotiniais.
- 4) jei randam kitos priežastys, verčiančios abejoti dėl jų (valdininkų) bešališkumo.
- 5) atšaukiamajame veikime, jei jie dalyvavo žemesnėje instancijoje atšaukiamojo nutarimo sudaryme.

(2) Be atsitikimų, nusakytų p. 1-5, tarnybinis veikimas, atliekamas administracijos val-dininko jo kompetencijos ribose, negali būti pamatu jo šališkumą išrodyti.

(3) Jei vilkinimas gresia pavojumi, valdžios organas ar valdininkas patenkantis šališ-kumo kategorijon, neleidamas atidėliojimų, gali imtis tarnybinių priemonių, jei jo tuojau negali pavaduoti kitas administracijos organas ar valdininkas.

Skyrius II

Dalyviai ir jų pavaduotojai

Dalyviai; pusės (šalys)

§ 9. Asmenys, kurie reikalauja valdžios organų žygių, arba kuriuos liečia jų žygiai, yra dalyviai, o jei dalyvauja byloje dėl (*vermöge*) teisių savinti ar dėl teisinio intereso (reikalo), vadinasi pusėmis (šalimis).

Teisinis atatinkamumas ir veikimo atatinkamumas

§ 10. Kiek liečiamas teisinis bylos dalyvių asmens ir jų veikimo atatinkamumas, valdžios organai turi jį įvežti sulig civilės teisės nuostatais, jei administraciniai paliepimai nesako kitaip.

Pavaduotojai

§ 11. (1) Dalyviai ir jo teisėti pavaduotojai – jei aiškiai nėra reikalaujamas jų asmeninis dalyvavimas – gali būti pavaduojami asmenų-savanorių, kurie turi turėti raštu ar žodžiu darytą įgaliojimą. Jei įgaliavimas duodamas žodžiu valdininko akivaizdoje, turi būti atatinkamas užmatavimas.

(2) Pavadavimo įsiteisėjimo turinys ir ribos sutaikoma su įgaliavimo nustatymais; abejojimai, jei jie tuo atžvilgiu atsirastų, įvertinami sulig civilės teisės nuostatais. Valdžios organai duoda progą (galimybę) pašalinti eventualius trūkumus, atatinkamai taikant § 14 p 3 nuostatus.

(3) Negalima leisti būti įgaliotiniams tiems asmenims, kurie tuo verslu užsiima nebūdami teisėtais profesionalais (neturėdami tos profesijos).

(4) Valdžios organai gali nereikalauti aiškaus įgaliavimo, jei pavaduotojai įstaigai žinomi šeimos nariai, asmenys priklausantieji bendram namų (šeimos) ūkiui, ar asmenys tarnaujantieji pas pavaduojamąjį ir nėra abejonės dėl pavadavimo tikrumo (dėl pavadavimo įsiteisėjimo buvimo ir turinio).

(5) Duotas įgaliojimas (įgaliavimo nustatymas) neatima teisės įgaliavusiam duoti savo vardu parodymus.

§ 12. (1) Jei prieš neatitinkantį (§ 10) ir neturintį teisėto pavaduotojo dalyvį ar asmenį, kurio gyvenama vieta nežinoma, įstaiga pati ar bylą pradėjusiam pasiūlius turi daryti tarėninius žygius, tai gali pareikalauti apskrities teisėmą, esantį jai priklausančioje teritorijoje, tų asmenų lėšomis paskirti kuratorių.

(2) Kuratoriaus paskyrimo reikia vengti, jei iš to bylos dalyviui atsirastų išlaidos, neatitinkančios bylos objektui ar jam nepakeliamos.

(3) Teismo nustatytas kuratorius užima teisėto pavaduotojo vietą.

§ 13. Šių įstatų parėdymai apie dalyvius liečia taipgi jų teisėtus pavaduotojus ir įgaliotinius.

Skyrius III.

Valdžios organų ir dalyvių tarpusavio susižinojimo forma.Pareiškimų įteikimas.

§ 14. (1) Prašymai, pranešimai, apskundimai ir kiti pareiškimai valdžios organams – jei administraciniai parėdymai kitaip nenustato – gali būti įteikti raštu ar telegrafu, ir jei tas pritaikoma bylos pobūdžiui galima žodžiu ir telefonu. Teisėtos priemonės ir pareiškimai, kurie surišti tūlu terminu arba kurie nuskiria ligos terminą įteikiami raštu ar telegrafu.

(2) Pareiškimus žodžiu ir telefonu – jei dėl [neaiškiai parašytas žodis] negresia pavojus – valdžios organai priimti privalo tik interesantų priėmimo valandomis, pareiškimus raštu – tik darbo valandomis.

(3) Raštu teikiamų pareiškimų formalūs trūkumai, kaip lygiai ir pareiškimai be parašo, valdžios organams neduoda teisės juos atmesti; jie turi pasistengti trūkumus pašalinti arba pavesti pareiškimo padavėjui juos pašalinti; arba raštu patvirtinti tai, ką jis praneša telegrafu ar telefonu su sąlyga, kad į tą, ką jis įteiks po tam tikro, iš anksto tiksliai nustatyto laiko nebus atsižvelgiama. Jei formalūs trūkumai savuoju laiku bus pašalinti, laikoma, kad pareiškimas įteiktas tvarkoje jau pirmą kartą.

(4) Pareiškimai, noliečią tam tikro nusakymo reikalo, valdžios organams rišti (*traktovac*) neprivaloma.

Protokolai

§ 15. (1) Dalyvių pareiškimų žodžiu tikrasis turinys reikalui esant, gali būti įtvirtintas protokolu. Įvykio protokolai sudaromi ta tvarka, kad išleidus viską, kas reikalo noliečia, įvykio eiga ir turi būti atitinkamai ir suprantamai išdėstyta. Atitinkamame maštakte (*so-razmernye*) dalyvių, liudytojų ir žinovų (ekspertų) parodymai sulig galimybe įnešami protokolu jų pačių išsireiškimais (nekeičiant frazių).

(2) Kiekvienas valdžios organų sudarytas protokolas turi apimti

- a) a) įvykio vietą, laiką ir esmę, o jei buvo ankstyvesni įvykiai, liečią dalyką, tai ir [neaiškiai parašyta].
- b) b) valdžios įstaigos pavadinimas ir bylą vedančio ir kitų bendradarbiaujančių valdininkų pavardės, esančių dalyvių ir jų pavaduotojų pavardės, kaip lygiai apklaustų liudininkų ir ekspertų pavardės.
- c) c) savarankę bylą vedančio valdinin... [neaiškiai parašytas žodžio tęsinys] parašą.

3) Kiekvienas protokolas turi būti perskaitytas apklaustiems ar apklausti pašauktiems asmenims ir jų patvirtintas savarankiu parašu, jei jie nuo to neatsisako. Jei kas nemoka pasirašyti ar moka tik rankos ženklą, arba atsisako pasirašyti ar pasišalina prieš protokolo arba jo parodymą apimančios protokolo dalies užbaigimą, tuomet bylą vedantis valdininkas patvirtindamas įvykio eigą turi aiškiai patvirtinti teisingumą to, kas išdėstyta protokole raštu.

(4) Be to kas jau parašyta, nieko svarbaus negalima pridėti, išbraukti arba pakeisti. Užbraukti žodžiai ir sakiniai turi būti išskaitomi. Svarbūs papildymai talpinami papildomai ir atskirai patvirtinami.

(5) Protokolas gali būti stenografuotas, jei prieš tai nėra užmetimų; toks protokolas papildomai sudaromas paprastu raštu.

§ 16. (1) Jei apklaustas tvirtina, kad jo parodymas nepilnas arba neteisingas, jis privalo tuojau papildyti ar užginčyti. Papildymas ar užginčijimas užnatojamas protokole kartu su ginčijimo motyvais.

(2) Kokią reikšmę duoti tokiam užginčijimui, nutaria valdžios organas, laisvai įvertindamas išrodinėjimus, rūpestingai svarstydamas kitas veikimo išdavas ir eventualiai specialius užginčijimo priežasties tyrinėjimus.

§ 17. Jei aiškaus užginčijimo nebuvo, sudarytas sulig § 15-tu protokolas duoda pamatą atatinkamos įstaigos tarnybinio veikimo eigai ir turiniui. Lieka galimas nustatyto įvykio neteisingumo priešįrodymas.

Adnotacija dokumentuose

§ 18. (1) Tarnybinės pastabos, taip pat pranešimai, kuriuos valdžios organai gauna telefonu, toliau nurodymai (instrukcijos) žodžiu, atsišaukimai ir parėdymai duoti ne raštu pabaigoje užrašų, kurie tinka tik įstaigos vidaus tarnybai – jei nėra kitaip nustatyta ir nėra pagrindo protokolui sustabdyti, – esant reikalui patvirtinami (sustiprinami) adnotacija dokumentuose ryškiais sutrumpinimais (*schlagwortartig*).

(2) Adnotacijos dokumentuose turinį valdininkas patvirtina parašu ir deda datą.

Alikimas. Užbaigimas. Pildymas.

§ 19. (1) Kiek galima, o ypatingai nurodymų davimo, informacijų rinkimo ir atsitikimais, valdžios organai turi išpildyti žodžiu ar telefonu gautus pareiškimus sutvirtinant jei reikia tikrąjį tarnybinio veikimo turinį protokolu ar adnotacija dokumentuose.

(2) Valdžios organai ir valdininkai tikslu paremti galimumo ribose susižinojimus su dalyviais žodžiu privalo naudotis pripuolamais dalyvių atsilankymais įstaigos buvimo vietoje, taip pat nepraleisti progos tarnybinės kelionės metu padaryti galimus tyrinėjimus ir duoti reikalingus parėdymus kuo paprasčiausiu ir kuo pigiausiu būdu.

(3) Pildymai raštu kiekvienu atveju išduodami ar įteikiami, jei tik to reikalauja administratyvinis sutvarkymas arba jei tas liečia pusės interesus. Pildymai telegrafu atliekami tik tais atsitikimais, jei pusė (šalys) padengia išlaidas.

(4) Visuose papildymuose raštu nurodomas valdžios organas, data ir jie pasirašomi to, kuris bylą riša. Vietoje bylą rišančio parašo gali būti kanceliarijos patvirtinimas, kad išsprendimas sutinka su atatinkamu dokumentu ir kad tas dokumentas turi savarankį bylą rišančio pažymėjimą.

(5) Dėl nutarimų (*Beseheide*) privalomi III dalies nuostatai, dėl šaukimų § 20-as.

Šaukimai

§ 20. (1) Valdžios įstaigos (organai) turi teisę pašaukti asmenis, kurie tos įstaigos administracijos apimtame rajone gyvena, ir kurių apsilankymas įstaigoje būtinai reikalingas.

(2) Šaukime be vietos ir laiko turi būti nurodyta, kokių reikalų asmuo šaukiamas ir kokio pobūdžio šaukimas (ar dalyvių, ar liudininkų ir t. t.) ir kokius įrodančius ar pagalbinius daiktus turi atsinešti. Šaukime nurodyta ar šaukiamasis turi būtinai pats atvykti, ar gali prisiųsti pavaduotoją ir neatvykimo pasekmės.

(3) Prieš šaukimą netaikomos jokios teisinės priemonės.

(4) Kiekvieno pareiga šaukimą išpildyti (patenkinti), jei tik nesutrukdys liga ar kita pamatuota priežastis.

§ 21. Jei šaukiamas asmuo randasi viešojo (valstybės, visuomeninės savivaldybės) tarnyboje ar didesnės reikšmės privatinėje tarnyboje (susisiekimo) ir jei prileidžiama, kad išvykimo metu jis turėjo būti pavaduotas, reikalinga apie šaukimą pranešti aukštesniems viršininkams.

Skyrius IV. Įteikimas

Įteikimo būdas

§ 22. Raštiškus siuntinius įteikia paštas, valdžios įstaiga ar valsčius.

Įteikimo vieta

§ 23. (1) Raštai įteikiami adresato (gavėjo) bute, jo profesionalėje dirbamoje vietoje, jo įmonės (*predpriyatije*) patalpoje ar ten kur jis dirba, advokatams ir notarams įteikiama jų kanceliarijose; kitose vietose įteikimas galimas tik tada, jei gavėjas neatsisako priimti.

(2) Jei gavėjas neturi buto, profesionalės dirbtuvės, įmonės patalpos ar darbo vietos, raštai jam įteikiami ten, kur jis bus sutiktas.

Įteikimas tarpininkaujant

§ 24. (1) Jei gavėjas neužtiktas bute (kanceliarijoje, profesionalėj dirbtuvėj, įmonės patalpoje ar darbo vietoje), siuntinys gali būti įteiktas kiekvienam ten esančiam ir įteikėjui žinomam suaugusiam namiškiui, tarnaujančiam prie jo šeimos.

(2) Jei ir tie asmenys neužtikti, tuomet įteikti asmeniui skirtas raštas gali būti įteiktas gyvenančiam tame pačiame name ar nuomininko pašauktam butą prižiūrėti asmeniui, jei jis gyvena tame pat name ir jei jis neatsisakys priimti.

(3) Valdžios organas (įstaiga) gali nurodyti asmenis, kurie būdami užinteresuoti byloje, negali tarpininkauti įteikiant siuntinį.

(4) Jei įteikimas ir keliu nėra galimas, tuomet siuntinys paliekamas saugoti įteikimo vietos pašte, jei jį įteikti turėjo paštas, o visais kitais atvejais įteikimo vietas valsčiuje. Apie

tai turi būti prie adresato buto (kanceliarijos) durų arba prie įėjimo į įmonę iškabintas raštiškas skelbimas žiniai, ir sulig galimybe žodžiu apie tai pranešti adresato kaimynams.

(5) Ant durų vedančių į įmonės patalpas pranešimą galima iškabinti tik paprastomis dienomis (ne šventadieniais).

(6) Skirto įteikti laiško padėjimas saugoti, atliktas einant šiuo statutu, pasekmėmis yra lygus įteikimui. Pranešimo sugadinimas ar įplyšimas neturi įtakos įteikiant.

Betarpis įteikimas

§ 25. (1) Raštiškas siuntinys įteikiamas adresatui (gavėjui) betarpiai, jei valdžios organas dėl ypatingai svarbių priežasčių duos tokį parėdymą.

(2) Jei betarpiai įteikti nėra galimybės, tuomet adresatą reikalinga iššaukti raštišku pranešimu, paliekamu jo bute (kanceliarijoje, profesionalėje dirbtuvėje, įmonės patalpoje) arba, jei butas ir kitos patalpos uždarytos, iškabinamu prie įeinamųjų durų. Šaukime (pranešime) tiksliai nurodyti atvykimo vietą ir laiką. Jei toksai šaukimas būtų be pasekmių, elgiamasi sulig § 24 p.p. 4–6.

(3) Jei adresatas be sąmoningo siuntinio įteikimo vengimo ilgesniam laikui apleido savo nuolatinę gyvenamą vietą, bet tik laikinai (išvyko kelionėn), ir jei galima manyti, kad jam reikalingas įteikti raštas, savuoju laiku jam persiūsti negalima suspėti arba jei arba jei valdžios organas persiuntimą uždraudė, tuomet raštas grąžinamas jį siuntusiai įstaigai, nurodant aplinkybes liečiančias adresato buvimo vietą, išvykimo priežastis ir laiką, apie ką įstaiga turėjusi įteikti adresatui raštą [neaiškiai parašytas žodis] žinias.

Įteikimo įrodymas

§ 26. (1) Rašto adresatui įteikimas patvirtinamas raštiškai. Įteikusio valdininko patvirtinimas raštiškai (įteikimo įrodymas). Įteikimo įrodymas grąžinamas įstaigai.

(2) Įteikiant raštus neskirtus įteikti betarpiai įteikimo įrodymas gali būti ir nepristatytas, jei valdžios organas randa jį nebūtinu.

Nuostatai, liečią atskirus atsitikimus

§ 27. (1) Jei koks nors asmuo yra įgalintas priimti dalyviui siunčiamus raštus, tai raštai įteikiami tam asmeniui.

(2) Jei keli dalyviai turi bendrą pavaduotoją ar įgaliotinį, tai raštai įteikiami visų dalyvių reikalu tam pavaduotojui ar įgaliotiniui viename egzemplioriuje. Jei keli dalyviai pateikia bendrą prašymą ar kitokį pareiškimą, tai iškilus abejonei bendruoju įgaliotiniu ar pavaduotoju skaitomas tas, kurio parašas eina pirmu. Jei dalyvis turi keletą pavaduotojų ar įgaliotų priimti raštus, tai raštai galima įteikti bet kuriam iš jų. (Bus daugiau)

(3) Valdžios įstaiga, vedanti bylą, 1-je instancijoje, gali pasiūlyti gyvenančiai už jos vietos kompetencijos ribų (už jai priklausančio rajono ribų) pusei, kad nurodytai šio organo

vedamai bylai arba visoms šio organo vedamoms ir jam priklausomoms byloms liečiančioms tą pusę, per tam tikrą terminą, kurį įstaiga tiksliai nustato, būtų paskirtas gyvenantis šios įstaigos veikimo rajone įgaliotinis dalyviui siunčiamiems raštams priimti.

§ 28. Jei asmuo, kuriam reikalinga įteikti raštą, atsisako jį priimti, tuomet raštas paliekamas įteikimo vietoje, o jei tas negalima, tai raštas padedamas vietos [neaiškiai parašytas žodis] ar vietos valsčiuje. Palikimas ar padėjimas (pašte ar valsčiuje) savo pasekmėmis lygus įteikimui.

§ 29. (1) Pusė, kuri bylos eigos metu, persikelia į naują butą, turi apie tai pranešti (bylą vedančiam) valdžios organui.

(2) Pranešimo vengimo pasekmės tos, kad visi tolimesni administratyvę bylą liečią raštai, jei be sunkumų nesurandama nauja gyvenama vieta, gali būti įteikiama senoje gyvenamojoje vietoje, einant § 24 p. 4-to nuostatais, tik be ten numatyto raštiško pranešimo.

§ 30. (1) Asmeniui, kurio gyvenama vieta nežinoma arba didesniai asmenų skaičiui, kurių gyvenama vieta nežinoma, nesant jų pavaduotojo, jei administratyviniuose nuostatuose nustatyta kitaip, gali būti atliekamas viešojo skelbimo keliu. Įteikimas skaitomas įvykusi praėjus dviem savaitėm nuo skelbimo iškabinimo įstaigos tarnybinių skelbimų lentoje.

(2) Įstaigos nuožiūrai paliekama viešąjį skelbimą papildyti toje vietoje vartojamu ar kitokiu būdu.

§ 31. Visi raštai įstaigoje betarpiai įteikiami adresatui, patvirtinus gavimą raštu; jei adresatas atvyks į įstaigą jo atsiimti, kol raštas dar nepadėtas pašte, ar kol dar įteikimo reikalu neduotas kitoks parėdymas.

Sutrukdymai įteikiant

Įteikimo kliūtys

Jei įteikiant raštus, atsiranda sutrukdymai, raštas skaitosi įteiktas nuo to laiko, kada jis faktiškai adresatui įteiktas.

Skyrius V.

Terminai užsibaigimas

§ 33. (1) Apskaitant dienomis nustatyto termino užsibaigimą neįskaitoma dieną kurią baigiasi terminas ar buvo įvykis, nuo kurio prasideda terminas.

(2) Terminai nustatyti savaitėmis, mėnesiais ar metais baigiasi tą paskutinės savaitės ar mėnesio dieną, kurios vardas ar data yra toks pats kokių prasidėjo terminas. Jei paskutinį mėnesį tokios dienos nėra, tai terminas paskutinę paskutinio mėnesio dieną.

§ 34. (1) Sekmadieniai ir šventadieniai nekeičia nei termino pradžios, nei jo eigos.

(2) Jei terminas baigiasi sekmadienį ar šventadienį, paskutine termino diena skaitoma pirmoji paprasta diena po termino.

(3) Paštu siuntimo dienos neįskaitomos į terminą.

(4) Nuostatais ar parėdymais nustatyti terminai, jei nėra aiškiai kitaip nustatyta, nepa-
ilginami.

Skyrius IV. Pabaudos už tvarkos ardymą ir bereikalingą bylų kėlimą Pabaudos už tvarkos ardymą (Kary porządkowe)

§ 35. (1) Valdininkas, vedęs tyrinėjimą, apklausimą ir išrodymų apžiūrėjimą ar gabenimą privalo saugoti tvarkos užlaikymą ir tinkamą užsilaikymą.

(2) Asmenis, kurie trukdo tarnybiniu veikimu ar netinkamu (neleistinu) pasielgimu, nusižengia mandagumui, reikalinga perspėti. Jei perspėjimas lieka be pasekmių, tai tokius asmenis iš anksto pagrasius, galima atimti balsą, galima duoti parodymą juos pašalinti arba galima nubausti už tvarkos ardymą iki 2000000 kronų, o esant pasiturintiems areštu iki 1 savaitės. Esant apsunkinančioms aplinkybėms, galimas tiesioginis nubaudimas.

(3) Lygi bausmė galima uždėti ir asmenims, kurie savo pareiškimuose vartoja įžeidžiančius išsireiškimus.

(4) Pinginė pabauda už tvarkos ardymą negali būti pakeista areštu valdininkams, kurie oficialiai pildydami savo pareigas, išstoja pavaduotojais, bet nepriklauso disciplinarinei bausmei, kaip lygiai ir įgaliotiniams – profesionalams. Reikalui esant nubausti tokius įgaliotinius – jie apskundžiami.

Valdininkai, kurie priklauso disciplinarei bausmei, pinigine pabauda už tvarkos ardymą nebaudžiami, o išimtinai pranešama jų disciplinarei valdžiai.

(5) Pabaudos už tvarkos ardymą uždėjimas negali kliudyti iškelti baudžiamąjį teismo bylą už tą patį veikimą.

Pabaudos už bereikalingą bylos iškėlimą

§ 36. Asmenys, kurie matomai savivalingai reikalauja valdžios organų žygių ar pateikia netikrus dalyvius, siekdami užvilkti bylą, valdžios organų nutarimu gali būti baudžiami pinigine pabauda iki 3 000 000 kronų, esant nepasiturintiems, areštu iki 1 savaitės.

Pabaudų už tvarkos ardymą ir už bereikalingą bylos iškėlimą paskyrimas ir jų ekzekucija; teisių priemonės

§ 37. (1) Pabaudos už tvarkos ardymą ir už bereikalingą bylos iškėlimą skiriamos tai teritorinei korporacijai, kuri išlaiko pabaudą uždėjusią įstaigą. Šio statuto §§ 34 ir 49 paliepi-
mimai apie baudžiamąjį administratyvų veikimą taikoma ir pabaudoms už tvarkos ardymą ir už bereikalingą bylos iškėlimą.

(2) Nutarimai, kuriais uždedama pabauda už tvarkos ardymą ar už bereikalingą bylos iškėlimą apskundžiami ankstesnei įstaigai, kuri riša galutinai; apskundimas nesulaiko vyk-
dymo.

D a l i s II.

Veikimas bylai nušviesti.

Skyrius I. Šio veikimo tikslas ir eiga

Bendrieji dėsniai

§ 38. Bylą nušviečiančio veikimo tikslas – tvirtai nustatyti bylos stovį, įgalinantį ją išrišti, kartu suteikiant galimybę pusėms jų teises ir teisėtus interesus įvykdyti.

§ 39. (1) Atliekant bylą nušviečiantį veikimą prisilaikoma administratyvinių paliepimų (parėdymų).

(2) Nesant atatinamų administratyvinių paliepimų valdžios organai patys nustato bylą nušviečiančio veikimo eigą, griežtai prisilaikant šio statuto II dalies nuostatų. Be to, vadovaujamą rolę vaidina tikslumas, greitumas, paprastumas ir lėšų taupymas.

§ 40. (1) Valdžios organas turi teisę savo nuomone (kokia sau išdirba taikomuose atsitikimuose) įvertinti įžanginius iškeltus bylą nušviečiančio veikimo klausymus, kurie dėl savo pobūdžio svarbumo priklauso kitoms administracijos įstaigoms ar teismui rišti, ir tą įvertinimą dėti savo decizijos (supratimo) pamatais. Įstaiga tačiau gali veikimą atidėti iki teisėto įžanginio klausimo išrišimo.

(2) Jei įžanginis klausimas liečia moterystės galiojimą (teisėtumą), tuomet kiekvienu atveju aiškinamąjį veikimą atidėti iki teismo sprendimo.

Bylos rišimas (rozprava) žodžiu

§ 41. Einant § 39 p. 2 valdžios organas gali daryti pats arba pasiūlius bylos rišimą žodžiu, prisilaikant šių nuostatų § 42–45, pakvietus visus žinomas dalyvius, lygiai reikalingus liudininkus ir žinovus (ekspertus). Prieš šios rūšies pasiūlymo atmetimą nėra jokių teisinių priemonių.

(2) Bylos rišimas žodžiu, kiek jis jungiasi su apžiūrėjimu atliekamas, jei tik galima, vietoj toliau įstaigos buvimo vietoje arba toje vietoje, kuri sulig bylos aplinkybių randama [neaiškus žodis].

(3) Valdžios įstaigos turi saugoti, kad apžiūrėjimas nebūtų per daug išnaudojamas profesionalės įmonės ar [neaiškus žodis] paslapties nenaudai.

§ 42. Bylos rišimą žodžiu paskyrus reikalinga, kad apie tai būtų pranešta dalyviams asmeniškai ar kad, be tokio pranešimo dar paskelbta žiniai, kad bylos rišimas įvyks, iškabinant pranešimą valsčiuje arba apart to paskelbiant skirtame valdžios skelbimams laikrašty.

(2) Bylos rišimas reiškia [neaiškiai parašytas žodis] taip, kad jame dalyvaują galėtų atvykti laiku ir pasirengę. Bylos rišimo paskyrimo pranešimas arba skelbimas turi apimti visus [neaiškiai parašytas žodis] (§ § 20, 2) formalumus sujungtus su nurodymu į pasekmes, išeinančias iš § 43. Iš sprendimo tikslais reikalinga pateikti dalyviams peržiūrėti planą ar kiti dokumentai, reikalinga tas paminėti skelbime skiriant bylos rišimą ir nurodyti vietą ir laiką, kur juos galima peržiūrėti.

§ 43. Jei apie bylos rišimą žodžiu pranešama iškabinant pranešimą valsčiuje arba

paskelbiant valdžios skelbimams skirtame laikrašty, tas pranešimas turi tas pasekmes, kad nebus atsižvelgiama į [neaiškiai parašytas žodis], kurie nebus pareikšti įstaigai ne vėliau paskutinės dienos prieš bylos rišimą pradedant, arba bylos rišimo metu ir kad bus skaitoma, kad dalyviai su pusės pasiūlymu [neaiškiai parašytas žodis] sutvarkymais, liečiančiais bylos rišimo objektą sutinką.

(2) Tas bylos rišimas tik pranešant dalyviams, pirmame punkte nurodytos pasekmės taikomos tik tiems dalyviams, kurie laiku gavo pranešimą apie sprendimo vykdymą.

(3) Jei asmuo, kuriam prašant pradėtas veikimas (byla), neatvyksta, prašymas skaitomas atsiimtu. Neatvykusių skaitomas ir tas dalyvis, kuriam atimta balso teisė sulig § 35 p 2, arba kuris pašalintas.

§ 44. (1) Valdininkas, kuriam pavestas bylos rišimo žodžiu vadovavimas, bylos rišimo vedėjas, pradėdamas bylos rišimą, turi persitikrinti, kas neatvykę ar atvykę yra pusės, ar tik kitais dalyviais, ir supažindinti su bylos objektu.

(2) Bylos vedėjas, neprileisdamas iškirpimo ar išplėtimo, privalo ją taip vesti, kad būtų apsaugota pusių teisė jas apklausti ir kad kartu kiti dalyviai būtų įgalinti bendradarbiauti nustatant bylos stovį. Asmenys nedalyvaujant byloje negali gauti balso.

(3) Kiekvienai pusei duodama teisė smulkiai išdėstyti bylą visus pažiūrėjus punktus, liečiančius ir jų išrodymus, kaip lygiai galimybę pasisakyti dėl faktinių aplinkybių ar tai kitų dalyvių, liudininkų ir ekspertų išdėstytų, ar tai materialiai žinomų, kaip lygiai dėl kitų pateiktų pasiūlymų ir dėl oficialinių tyrinėjimų išvadų.

(4) Bylos rišimo vedėjas nustato dalyvių apklausimo ir išrodymų pateikimo tvarką, kaip lygiai ir tvarką, kuria turi būti perstatytos ir išnagrinėtos anksčiau pristatytų išrodymų išdavos. Jis sprendžia apie išrodančius pasiūlymus ir atmeta paliudymus matomai neturinčius reikšmės.

(5) Bylos rišimo vedėjas lygiai turi teisę bylą nutraukti ar, reikalui esant, atidėti ir paskirti laiką, kuomet byla bus toliau tęsiama.

(6) Esant priešingiems pusių reikalavimams, bylos vedėjas sulig galimybę turi siekti skirtinus reikalavimus sutaikinti su viešais interesais, kaip lygiai su kitų pusių interesais.

§ 45. (1) Apie kiekvieną bylos rišimą žodžiu sudaromas protokolas sulig šio statuto § 15–17.

(2) Prie bylos protokolo pridedami raštiški dalyvių pareiškimai, išrodymus, pristatytus prieš bylos rišimą žodžiu ar užsibaigus liečių protokolai ir ekspertų pranešimai ir nuomonė. Apie priedus reikalinga paminėti bylos protokole.

(3) Gavus visų dalyvių leistinus parodymus ir pabaigus išrodančių veikimą bylos vedėjas turi perskaityti protokolą su visais priedais, jei tik dalyviai nuo to neatsisako, ir turi paskelbti bylą užbaigta, šiuo atveju nutarimą paskelbiant žodžiu (§ 63 p 2)

Skyrius II. Įrodymai

Bendri įrodymų dėsniai

§ 46. (1) Faktai žinomi įstaigai materialiai ir faktai toki, kurių buvimą statutas sudaro numanomai (*co do których istnienia stwarza ustawa domniemanie*) nereikalauja jokio įrodymo.

(2) Toliau valdžios organai, atsižvelgiant į nušviečiančiojo veikimo išdavas, sulig laisvos nuomonės turi įvertinti ar kokia nors faktinoji aplinkybė skaitoma išrodyta ar ne.

(3) Pusės įgalinama susipažinti su įrodančio veikimo išvadomis ir nusistatyti link jų.

§ 47. Įrodymu galima laikyti viską, kas padeda išaiškinti bylos stovį ir kas yra tikslingas atskirais atsitikimais.

Dokumentai

§ 48. Valdžios organai įvertinę viešųjų ir privatinų dokumentų įrodančią galią sulig civilio proceso § 292–296, 310, 311 §-ais.

Liudininkai

§ 49. Negalima kaipo liudininkų apklausti:

- 1) asmenų, kurie nesugeba savo pastebėjimų išdėstyti ar tuo metu, kurį parodymas liečia, negalėjo pastebėti įrodymui reikalingų faktų.
- 2) dvasininkų apie tai, kas jiems patikėta per išpažintį, ar kaip paslaptį pasitikint jų dvasišku pobūdžiu (kunigyste).
- 3) Susivienijimų, provincijų, apskričių ir valsčių valdininkų, jei savo parodymais pakenktų tarnybinei paslapčiai, kurią saugoti, jei privalo ir jei nuo šios prievolės jie nepaliuosuoti.

§ 50. (1) Liudininkas gali neatsakyti:

- a) į klausimus, į kuriuos atsakymas gali atnešti betarpi žymų materialų nuostolį arba iššaukti baudžiamojo teismo persekiojimo pavojų, arba padaryti gėdą: liudininkui, jo žmonai, giminei, susigiminiavusiam aukštesnėje ar žemesnėje linijoje, brolio ar sesers vaikui arba asmeniui lygiame laipsny giminingam ar susigiminiavusiam toliau jo pasirūpintojams, tėvams ar auklėjamiems vaikams, jo globėjui ar asmeniui jo globojamam ir ant galo asmeniui, kurį liudininkas užstoja (gina).
- b) į klausimus, į kuriuos liudininkas negali atsakyti nepakenkiant veikiančiam ir valstybės pripažintam paslapties laikymui, jei nuo tos prievolės jis nepaliuosuotais, – arba nepakenkiant meno, profesijos ir įmonės paslapčiai.

(2) Asmenis, turį profesionalę teisę pusės atstovauti, kaip liudininkai gali atsakyti parodyti tai kas jiems kaipo pavaduotojams arba gynėjams patikėta.

(3) Dėl materialių nuostolių baimės negalima atsisakyti duoti parodymą apie artimų asmenų (paminėtų p 1a)) gimimą, vedybas ir mirtį.

(4) Jei liudininkas nori atsisakyti duoti parodymą, turi įrodyti atsisakymo priežastis.

(5) Liudininkui, kurio be ganėtino pasiteisinimo (neįskaitomas žodis) arba be pasiteisinimo atsisako duoti parodymą, gali būti taikomos priverstinės priemonės, leistos priversti veikti (*dozwolone dla wymuszenie czynności*) (Statuto § 4 ir 6 apie administracijos ekzekuciją), galima liudininką priversti grąžinti visas išlaidas, atsiradusias dėl jo neatvykimo arba atsisakymo duoti parodymus. Tokį nutarimą liudininkas gali apskųsti aukštesnei įstaigai instancijų eigos tvarkoje.

§ 51. (1) Pradedant apklausimą reikalinga kiekvieną liudininką užklausti apie jo asmeninius santykius, liečiančius parodymą, supažindinti jį sulig reikalu su statute numatytais priežastimis, leidžiančiomis atsisakyti parodymą duoti ir priminti, kad turi sakyti teisybę apie nieką neužtylint ir toki duoti parodymą, kad reikalui esant gali jį priesaika patvirtinti, reikalingi taipgi atkreipti liudininko dėmesį į neteisingo parodymo pasekmes baudžiamosios teisės srityje.

(2) Liudininkai gali būti verčiami pakeliant ranką teisybei parodyti ir prisiekdami prieš ar po paklausimo, jei nustatomos sprendžiančios aplinkybės ypatingos svarbos byloje.

(3) Negalima prisaikdinti, kaip liudininkų tų asmenų, kurie buvo teismo bausti už neteisingą liudymą ar neteisingą priesaiką jų apklausimo metu dar neturint 14 metų amžiaus arba dėl protinio nepribrendimo ar dėl silpnaprotystės neturi reikalingo supratimo apie prisiagos esmę ir jos reikšmę.

(4) Valdininkai, kurie atliko tarnybinę prisiagą ar davė pasižadėjimą apklausiant juos iš jų tarnybos srities pastebėjimų neprisaikdinami, o tik primenama jų tarnybinė prisiaga ar pasižadėjimas.

§ 52. (1) Prisaikdinant liudininkus prisilaikoma 1868 m. gegužės 3 d. Nr. 33 nuostatų.

(2) Prisaikdina įstaigos viršininkas arba jo tam tikslui paskirtas pavaduotojas.

CENTENARY OF THE CODIFICATION OF LITHUANIAN ADMINISTRATIVE LAW

Ieva Deviatnikovaitė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *In 2021, the author of the article published a book “History of the Administrative Court in Lithuania 1918–1940.” The book mentioned that in 1925 or 1926, a draft law on the Administrative Court was prepared by the Ministry of Justice. However, at the time of writing the monograph, after “scouring” the basements and storage rooms of the Central State Archive of Lithuania, the draft was not found. Nevertheless, at that time, a draft of another important document was found – the Codification of the Operation (Conduct) of Administration, which was being prepared at the same time as the draft law on the Administrative Court, i.e. in 1925.*

While writing another book, “Lithuanian Lawyer Mykolas Römeris”, published in 2025, the author of the article had to search for information not only about M. Römeris, but also about his friends and colleagues. And while searching for information about the legal historian, judge of the Supreme Tribunal A. Janulaitis, in his document fund, a draft law on the Administrative Court was found.

Thus, this article presents for the first time the first attempts at codification of Lithuanian administrative law. Not only are they presented, but they are also published for the first time in the appendices to the article. Therefore, the publication Jurisprudencija serves as a platform to familiarize the Lithuanian public with the first Lithuanian attempts not only to codify administrative law, but also with efforts to introduce a real separation of powers, to understand the meaning of legality to strengthen the foundations of Lithuanian statehood. On the other hand, the aim of the article is not only to introduce, but also to present certain conclusions arising from the discoveries of these two documents, which, albeit partially, changed the conclusions of previous research.

Keywords: *administrative law, administrative court, public administration, codification of administrative law.*

Ieva Deviatnikovaitė, Mykolas Romeris universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės instituto profesorė, socialinių mokslų (teisės) daktarė. Mokslinių tyrimų kryptys: administracinė teisė, teisės istorija.

Ieva Deviatnikovaitė, Professor at the Institute of Public Law at the Law School at Mykolas Romeris University, Doctor of Social Sciences (Law). Research interests: administrative law, legal history.